

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické a pastorální teologie

René Paděra

Jáhenství v prvotní církvi a jeho inspirace pro současnou dobu

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. David Vopřada, Dr.

Praha 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. července 2024

René Paděra

Bibliografická citace

Jáhensství v prvotní církvi a jeho inspirace pro současnou dobu [rukopis] : bakalářská práce / René Paděra ; vedoucí práce: David Vopřada. -- Praha, 2024. – 45 s.

Anotace

Práce reflektuje teorii a praxi jáhenské služby pohledem patristické epochy, která má poskytnout východiska pro reflexi této služby v současné době v podmínkách katolické církve v Čechách. V první části se práce věnuje chápání jáhenské služby v prvních staletích křesťanství, a to zejména s ohledem na rozličnost podob této služby v různých dobách a regionech. Ve druhé části jsou prezentovány příklady jáhenské služby z prvních staletí církve jako konkrétní případy jáhenské služby. V poslední části se práce věnuje teologii jáhenské služby s ohledem na dialog mezi patristickou epochou a dneškem a snažím se uchopit roli jáhna v dnešní době a ustanovit možnosti rozvoje této služby do budoucna.

Klíčová slova

jáhen, jáhenská služba, Nový zákon, patristika, 2. Vatikánský koncil, církevní struktura

Abstract

The thesis reflects on the theory and practice of the deacon's ministry from the perspective of the patristic epoch, which provides a basis for reflection on this ministry in the contemporary conditions of the Catholic Church in Czechia. The first part of the thesis deals with the perception of the deacon's ministry in the first centuries of the Church, especially concerning the variety of forms of this ministry in different times and regions. In the second part, examples of deaconess ministry from the first centuries of the Church are presented as specific cases of deaconess ministry. In the last part, the theology of the deacon's ministry is examined in the light of the dialogue between the patristic era and today, and the thesis seeks to grasp the role of the deacon in our time and to establish the possibilities for the development of this ministry in the future.

Keywords

Deacon, Deacon Ministry, New Testament, Patristic, Second Vatican Council, Church Structure

Počet znaků (včetně mezer): 82155

Poděkování

Chtěl bych na prvním místě poděkovat doc. Davidu Vopřadovi za jeho nadšení pro první dobu raného křesťanství, o které dokáže s takovým elánem a nadšením mluvit, a vysvětlovat vztahy v počátcích naší církve.

Samozřejmě těch lidí okolo mě bylo víc, kteří se zajímali o to jak mi práce jde a vždy měli srdce otevřené, když bych potřeboval jejich pomoc. Díky Bohu, že takové lidi znám, mám je okolo sebe a můžu vždy u nich hledat podporu a samotného Boha, který se u nich projevuje viditelnou láskou a tím pádem i svou viditelností v tomto světě.

A v neposlední řadě bych chtěl poděkovat celé své rodině za jejich podporu a vytvoření prostoru, abych se tomu mohl věnovat.

Obsah

Anotace	3
Abstract	3
Poděkování	4
Úvod	6
1. Proměny jáhenské služby ve starokřesťanské literatuře	7
1.1. Profil jáhna v Novém zákoně	7
1.2. Spisy apoštolských otců	11
1.3. Martyrologická literatura	16
1.4. Církevní řády 3.-4. století	18
1.5. Jáhen v literatuře 3. století	19
1.6. Jáhen po Nicejském koncilu	20
2. Příklady jáhenských postav	21
2.1. Postavy jáhnů v Novém zákoně: zvl. Štěpán a Filip	21
2.2. Vavřinec	24
2.3. Efrém	25
3. Teologie jáhenské služby	26
3.1. Patristické polohy jáhenské služby	26
3.2. Problém jáhenek	27
3.3. Renesance jáhenství po II. vatikánském koncilu a její patristické inspirace	30
3.4. Profil jáhna v současných Čechách: očekávání a realita	33
3.5. Perspektivy jáhenské služby v blízké budoucnosti	36
Závěr	41
Seznam literatury	42

Úvod

Při hledání tématu své práce jsem hledal vhodné téma, s kterým bych měl možnost se ztotožnit a aby mi to přineslo nejen splnění studijních povinností, ale také určitou formu uspokojení a poučení. Již před dvěma roky jsem se přihlásil k formaci trvalých jáhnů, kdy chci v dnešní době říct své jasné ano ke službě v církvi na místech, kde mě bude potřeba. Všude kde to bude třeba, bych byl rád nápomocen v dnešní těžké době jak kněžím, tak farníkům nebo zkrátka lidem, které mi náš Pán pošle do cesty, abych jim mohl hlásat slova živého Pána.

Proto jsem se začal zaobírat touto myšlenkou, že bych chtěl hledat, jak v prvotní církvi chápali službu jáhnů a na které momenty této služby je potřeba se zaměřit v dnešním světě, hledat je a nacházet, a hlavně s nimi pracovat a uvádět je v život, hlavně ve svůj život. Vždyť nemusíme stále něco nového vymýšlet, ale hlavně je potřeba si vzpomenout na radost prvních učedníků, jak a čím je náš Pán oslovil, že uměli jeho slova a nejen slova, ale i činy předávat dalším a tím získávat nové a nové křesťany. Pokud by se mi povedlo najít ty odpovídající momenty a myšlenky v jejich životě proč to tak dělali, určitě půjdou použít i v dnešní době a posunu nejen sám sebe, ale i ty nevěřící, ale také současné věřící, kteří hledají současnou podobu služeb v naší katolické církvi.

Téma a období je to velmi široké, proto jsem se rozhodl zkusit dohledat ty první doklady o jáhenské službě, co o ní říká Nový zákon a následně apoštolští otcové, opravdu jít k tomu počátku. Následně bych se chtěl zaměřit na nejstarší vývoj, když se stalo křesťanství státně uznávaným náboženstvím a jak se co změnilo, zkrátka jak se to projeví v patristickém období.

Dále bych se chtěl zaměřit na pár příkladů jáhenských postav a následně bych se zaměřil na teologii jáhenské služby, tedy v patristické době a jaké formy jáhenství byly, tedy zda jen pro muže, nebo v dnešní době horkým tématem, zda také bylo jáhenství pro ženy. Další otázkou by bylo, jak probíhala renesance jáhenství po II. Vatikánském koncilu, jaké z toho jsou reálné výsledky u nás v Čechách. Na závěr bych se chtěl zamyslet co tedy můžeme očekávat v blízké budoucnosti a na co bychom měli být připraveni.

1. Proměny jáhenské služby ve starokřesťanské literatuře

V první části se tedy budu snažit najít, zda už při vzniku církve bylo rozšířeno jáhenství, co na to říká Nový zákon a kde se mu věnuje, a následně co o něm říkají a kde se jáhenství objevuje u apoštolských otců.

1.1. Profil jáhna v Novém zákoně

O jáhenské službě, jáhnech a jejich ustanovení nejvíce čteme v Novém zákoně v Lukášových Skutcích apoštolů.

V té době, kdy učedníků stále přibývalo, začali si ti z nich, kteří vyrostli mezi Řeky, stěžovat na bratry z židovského prostředí, že se jejich vdovám nedává každodenně spravedlivý díl. A tak apoštolové svolali všechny učedníky a řekli: „Bohu se nebude líbit, jestliže my přestaneme kázat Boží slovo a budeme sloužit při stolech. Bratří, vyberte si proto mezi sebou sedm mužů, o nichž se ví, že jsou plni Ducha a moudrosti, a pověříme je touto službou. My pak budeme i nadále věnovat všechn svůj čas modlitbě a kázání slova.“ Celé shromáždění s tímto návrhem rádo souhlasilo, a tak zvolili Štěpána, který byl plný víry a Ducha svatého, dále Filipa, Prochora, Nikánora, Timóna, Parména a Mikuláše z Antiochie, původem pohana, který přistoupil k židovství. Přivedli je před apoštoly, ti se pomodlili a vložili na ně ruce.¹

Je zajímavé, že evangelista Lukáš ještě nenazývá vyvolené z lidí jako jáhny, ale mluví pouze o volbě sedmi mužů a rozdělení práce při stole a při hlásání a kázání slova. Rovněž tak může tato část vzbuzovat dojem, že oněch sedm „jáhnů“ ustanovili přímo apoštolové pro službu u stolu, ale v dalších textech se např. o Filipovi a Štěpánovi mluví jako o kazatelích radostné zvěsti. Služba u stolu a služba slova tak u nich nebyly striktně odděleny.² Byla to nutná reakce na situaci uvnitř církve, kde se profilovaly dvě různé skupiny, které se lišily ať svým původem nebo způsobem života. Byli to Židé helénisté, pocházející z východní diaspory, kteří si stěžovali na Židy z Palestiny, že se s jejich vdovami zacházelo jinak a že při každodenním podělování byly zanedbávány a nedostávají spravedlivý díl.

¹ Sk 6,1-6.

² Srov. POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 542.

Slovo *diakonos* i *diakonia* původně v řečtině se v Písmu používá v obecném významu jako služba nebo služebník, které nepatří do náboženského slovníku Septuaginty. Ježíš učil své apoštoly chápat svěřené poslání jako službu. Viděl v tom zásadní rozdíl, mezi vůdci a vládci národů, kteří se nechávají uctívat jako dobrodinci, ale apoštolové mají být služebníky všech.³

Ježíš je zavolal k sobě a řekl jim: „Víte, že ti, kdo platí u národů za první, nad nimi panují, a kdo jsou u nich velcí, utlačují je. Ne tak bude mezi vámi; ale kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vašim služebníkem; a kdo chce být mezi vámi první, buď otrokem všech. Vždyť ani Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé.“⁴

Poprvé ve významu ustanoveného služebníka v církvi, to je v dnešním slova smyslu „jáhen“ používá svatý Irenej z Lyonu, kde Štěpána označuje za prvního jáhna.⁵ Je vidět, že už od samého počátku své služby si apoštolové uvědomovali, že je potřeba rozšířit své řady o lidi, kteří mají dobrou pověst a jsou plni Ducha a moudrosti, aby se mohli věnovat službě při stole, rozdělování potravin mezi potřebné a v dennodenních službách, aby se oni mohli nadále věnovat modlitbě a službě slova.

V prvním deuteropavlovském listu Timoteovi se rozepisují vlastnosti biskupů, a hned za biskupy jsou doplněné vlastnosti jáhnů, tedy těch, kteří mají ve společenství oficiální postavení: „Rovněž jáhnové mají být čestní, ne dvojací v řeči, ne oddaní vínu, ne ziskuchtiví. Mají uchovávat tajemství víry v čistém svědomí. Ať jsou nejdříve vyzkoušeni, a teprve potom, když jim nelze nic vytknout, ať konají svou službu.“⁶ Jedná se o jakýsi profil jáhnů s výčtem jejich charakterových vlastností, jejich chování a cností a jejich prožívání a uchovávání pravd víry. A pokud se osvědčí, „konají-li dobře svou službu, získávají si důstojné postavení a velkou jistotu ve víře v Krista Ježíše.“⁷ Zajímavé v tomto listu je, že se věnuje i ženám, ale není zde jasně formulováno, zda jsou to ženy jáhenky, nebo

³ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier – DUPLACY, Jean – GEORGE, Augustin – GRELOT, Pierre – GUILLET, Jacques et al. *Slovník biblické teologie*. Velehrad: Křesťanská akademie, 1991, s. 441.

⁴ Mk 10, 42-45.

⁵ Srov. IRENEJ, *Adversus Haereses* III 12,10 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství v prvních staletích církve I. 1.-3.století*. Praha: Krystal OP, 2018, s. 81).

⁶ 1Tim 3,8-10.

⁷ 1Tim 3,13.

ženy církevních představených. „Právě tak ženy v této službě mají být čestné, ne pomlouvačné, střídmé, ve všem věrné.“⁸

Ve Skutcích apoštolů se popisuje, že úkolem jáhnů vedle služby u stolu také bylo hlásání radostné zvěsti: „Druhý den jsme se vydali na cestu a přišli do Cesareje. Tam jsme navštívili Filipa, kazatele evangelia a jednoho ze sedmi jáhnů, a ubytovali se u něho.“⁹

I v dalším textu, v dopise Filipánům se sami apoštolové nazývají také služebníky, otroky Krista. „Pavel a Timoteus, služebníci Krista Ježíše, všem bratřím v Kristu Ježíši, kteří jsou ve Filipech, i biskupům a jáhnům.“¹⁰ Z tohoto pozdravu je patrné, že jáhnové stojí hned vedle biskupa a jsou extra pozdravováni vedle všech bratrů, tedy celé církevní obce. Z toho vyvozují, že jáhnové byli vždy váženi a požívali a měli nějaké místo a pozici ve společnosti.

I když slovo jáhen jako označení hierarchické služby v církvi se více v Novém zákoně nevyskytuje, tak pokud se zaměříme a budeme chápat slovo služebník v obecném významu (diakonos), tak si můžeme představit, co všechno je také myšleno a co se na jáhna také vztahuje, když se píše v Písmu svatém o služebníkovi. Například ve slovech evangelia svatého Marka: „Kdo chce být první, ať je ze všech poslední a služebníkem všech.“¹¹ Nebo na dalším místě Ježíš říká: „Vždyť ani Syn člověka nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za všechny.“¹²

Ježíš výslovně chce, aby poslání jeho učedníků – i těch nejbližších Dvanácti – bylo poslání služebníků. Na dalších místech u dalších evangelistů také nacházíme podobný odkaz na službu, tedy konkrétně v Matoušově evangeliu. „Ne tak bude mezi vámi: kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem.“¹³ A ještě pokračuje: „a kdo chce být mezi vámi první, buď vaším otrokem.“¹⁴

⁸ 1 Tim 3,11.

⁹ Sk 21,8.

¹⁰ Flp 1,1.

¹¹ Mk 9,35.

¹² Mk 10,45.

¹³ Mt 20,26.

¹⁴ Mt 20,27.

Také v listu Filipánům Pavel píše – a odvolává se, že Ježíš Kristus je sám služebníkem: „ale sám sebe se zřekl, vzal na sebe přirozenost služebníka a stal se jedním z lidí. Byl jako každý jiný člověk.“¹⁵

Na základě popisu v Novém zákoně přemýšlím, jak to apoštolové a vůbec celý lid vnímal. Bylo to tedy nějaké hierarchické postavení v církvi (pro to by hovořilo, že byli ustanoveni vkládáním rukou), nebo nějaký obecný pracovní vztah? Nebo to byli služebníci, kteří měli jasně definovanou úlohu v církvi, i když jejich přesnou náplň neznáme? Podobně to máme například s doklady o skupině vdov. Nikde nečteme, že by jáhnové/diákoní měli nějaké svěcení jako biskupové, tedy apoštolskou posloupnost, a tak bych je definoval jako služebníky církve, kteří svým pověřením plnili úplně jiné úlohy než biskupové a kněží.

Také v Novém zákoně vidíme dva rozdílné přístupy vyvolení. Když apoštolové prosili, o koho mají rozšířit své řady, aby nahradili dvanáctého, když Jidáš zradil, dozvídáme se, že volili variantu s losem.

Proto jeden z těch mužů, kteří s námi chodili po celý čas, kdy Pán Ježíš byl mezi námi, od křtu Janova až do dne, kdy byl od nás vzat, musí se spolu s námi stát svědkem jeho zmrtvýchvstání.“ Vybrali tedy dva, Josefa, jménem Barsabas, zvaného Justus, a Matěje; pak se modlili: „Ty, Pane, znáš srdce všech lidí; ukaž, koho z těch dvou sis vyvolil, aby převzal místo v této apoštolské službě, kterou Jidáš opustil a odešel tam, kam patří.“ Potom jim dali losy a los padl na Matěje; tak byl připojen k jedenácti apoštolům.¹⁶

Podobně ke sboru apoštolů patří i svatý Pavel, kterého za apoštola vybral sám Ježíš: „Pavel, služebník Krista Ježíše, povoláný za apoštola, vyvolený ke zvěstování Božího evangelia.“¹⁷ Vedle toho ustanovení sedmi služebníků není chápáno jako rozšíření „sboru apoštolů“, ale jako ustanovení jiné služby v církvi. Tedy apoštolové nabádají, aby si samy obce vybraly sedm mužů, tedy ty, které všichni znali a věřili jim, že to jsou lidé schopni jim spravedlivě a dobře sloužit.¹⁸

¹⁵ Flp 2,7.

¹⁶ Sk 2, 21-26.

¹⁷ Řím 1,1.

¹⁸ Srov. Sk 6,3

1.2. Spisy apoštolských otců

Nyní se zaměříme na mimobiblické prameny prvního staletí, co je kde napsáno a požadováno od jáhnů.

Apoštolští otcové byli ještě ve spojení s apoštoly, tedy těmi, které sám Kristus ustanovil a poslal hlásat radostnou zvěst všem národům. A tak po všech ustanovených služebnících církve požadují, aby jejich život odpovídal důstojnosti povolání. Tedy jejich údělem je sám Pán, který je svatý, a tak všichni musí usilovat o svatost ve svém životě. Ve všech spisech kladou na všechny služebníky církve velmi vysoké požadavky, jak co se týče jejich osobního života, tak z pohledu jejich znalostí a schopností vyučovat Písmo svaté. Uvědomovali si, a kladli na to také velký důraz, že rozhodnutí pro to se stát služebníkem církve nemůžou být vlastní ambice, že to není nějaké povolání, nebo odměna, nebo pocta, nebo zásluha, ale musí být jedinou motivací vidina prospívat bližním a dovést svěřené věřící k věčné spáse. Měli za to, že vhodným kandidátem je člověk pokorný, který se zvolení brání, což se v dějinách mnohdy opakovalo, že někteří vstupovali do této služby skoro až z donucení okolí.

Nikde se u církevních otců nedočteme jaký postup přípravy by měl ten který kandidát projít, nebo že by na to existovaly nějaké formační školy. Ani katechetické školy ve velkých městech, např. Alexandrii, Antiochii nebo Cesareji se na přípravě služebníků nepodílely. Ale byly ku prospěchu, pokud se tam muži vzdělávali ve znalostech a argumentaci Písma, nebo filozofie. Zkrátka se jáhni připravovali tak, že žili v blízkosti biskupa, nebo některých starších presbyterů a poučovali se z jejich zkušeností a praxe.

Církevní otcové vycházeli z toho, že ke službě v církvi je vhodný ten, který přivede k umírněnosti své vášně a žije podle evangelia:

Ten, kdo nejprve své vášně přivedl k uměření a pak se od nich zcela osvobodil a dospěl tak k oné dokonalosti v jednání, jakou se vyznačuje gnostik, ten je již zde na zemi roven andělům. Díky svému dobrému jednání je již naplněn světlem, září jako Slunce, a ve svém spravedlivém poznání, které je nesené láskou k Bohu, spěchá ke svatému obydlí stejně jako apoštolové.

Takový člověk je skutečným presbyterem církve a pravým diákonem Boží vůle, pokud naplňuje příkazy Pána. Nestává se jím totiž proto, že byl zvolen lidmi, ani není pokládán za spravedlivého proto, že zastává funkci presbytera, ale je zapsán do rady starších pro svou spravedlnost.¹⁹

Tím, že je pro ně samotným vzorem sám Pán Ježíš, tak i oni mají být viditelným vzorem pro svěřený lid a ostatní věřící. V jednotnosti církve je potřeba i jednoty v úřadu a té je nutno vše podřizovat. Je zde vidět jednota ve sboru. Až do konce 2. století byla skupina nazývána společně jako „starší církve“, tedy jako sbor biskupů a presbyterů. A těmto pak mají být jáhni podřízeni, tedy biskupovi i presbyteriu. Vždyť jáhni, jsou stejně jako oni oddanými služebníky samotného Boha, a tedy i Krista. Jáhny si vybírá sám biskup.

A protože si je vybírá sám biskup, musí být s ním v jednotě a sloužit a slavit všichni společně, i s presbytery, jedinou eucharistií s jedním oltářem, a proto to přirovnává Ignác z Antiochie k jednomu tělu našeho Pána a tedy jednomu kalichu, v jehož krvi jsme všichni spojeni.²⁰ Ale i když jáhni slouží biskupovi a společně s presbytery u jednoho stolu, nejsou ustanoveni ke kněžství, proto se neúčastní rady kléru a vykonávají jen ty služby, které jim svěřil biskup. Toto je definováno v jednom z církevních řádů 3. století *Apoštolské tradici*, která je dochovaná v několika jazykových verzích a zachycuje například některé liturgické texty a pokyny.²¹

Jáhna má světit pouze biskup, tedy přítomní ze sboru presbyterů na něj nevkładají ruce jako při svěcení presbyterů, kdy zpečetují co svěcením koná biskup a přijímají svou jednotu sboru presbyterů.

A když je svěcen jáhen, ať je zvolen podle toho, co je řečeno výše, jediné biskup vkládá ruce, podobně jak jsme řekli dříve. Biskup pak vysvětit jáhna podle toho, co bylo řečeno dříve. Biskup na něho vkládá své ruce. Při svěcení jáhna vkládá ruce, protože není ustanovován ke kněžství, ale ke službě biskupovi, a aby dělal to, co mu on nařídí. Proč jsme řekli, že jediné biskup na něj vkládá své ruce? Důvod k tomu je následující: není totiž svěcen ke kněžství, ale ke službě biskupovi, a aby dělal to, co mu nařídí. Neúčastní se totiž rady kléru, ale stará se o své úkoly a upozorňuje biskupa na to, co je zapotřebí, nepřijímá společného ducha presbyteria, na němž mají účast presbyteri, je mu však svěřeno to, co je pod mocí biskupa.²²

¹⁹ KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ. *Stromata* VI 105-106 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 95).

²⁰ Srov. IGNÁC Z ANTIOCHIE. *List Filadelfským* 4,1 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 63).

²¹ Blíže viz VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 157-160.

²² *Apoštolská tradice* 8 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 171).

I když ustanovení jáhnů není ke kněžství, přesto mají na starost řadu liturgických úkonů při bohoslužbě, kdy přinášejí a předkládají dary biskupovi: “Jáhni ať mu přinesou obětní dary, on na ně společně s veškerým presbyteriem vloží ruce a vzdává díky“²³ a pak následuje preface.

Další úlohou jáhnů při liturgii je samotné podávání přítomným chleba, vína a vody. Následně k těm nepřítomným jsou posíláni jáhni, kterým ti bohatí a ochotní dávají dary podle svého uvážení. Následně vše co obdrží se shromáždí u představeného a ten pak podporuje a rozděluje všem potřebným, ať jsou to sirotci, vdovy, nemocní, staří, vězni nebo cizinci, zkrátka všem, co něco potřebují.²⁴ Takže jejich úkolem byla právě i ta charitativní část. Bylo toho tedy hodně kladeno na jáhny, stručně shrnuto byl prostě služebník, který byl schopen vykonávat různé funkce v závislosti na specifických okolnostech.

Učení Pána hláсанé národům dvanácti apoštoly neboli *Didaché* (napsané někdy před rokem 130) je nejstarším záznamem s prvotním popisem struktury a o životě prvotní církve. Je to takový první manuál, dává jasné návody a postupy všem pokřtěným, ať to jsou židokřesťané, ale také i pro pohany, kteří přicházejí do církve. Už neklade hlavní důraz na krev a vůbec původní židovské předpisy, ale nabízí katechezi jak slavit křest, eucharistii, eschatologické povzbuzení. Je velmi zajímavé, že právě v tomto prvním dokumentu se nepopisuje jasná církevní hierarchie, dokonce se nezmiňuje ani o presbyterech, tedy kněžích, jak je známe dnes. Možná je tento dokument nazývá proroky, velekněze, protože je mají lidé mít ve velké úctě. “Prorokům dovolte činit díky, jak chtějí.“²⁵ Zato se v dokumentu definuje velmi přesně výběr a profil jáhnů, kterým přiřazují stejnou důležitost jako putujícím apoštolům a prorokům. „Vzkládáním rukou si zřizujte biskupy a diakony hodné Pána, muže tiché, nezištné, mírné, pravdivé a zkušené. I oni vám slouží službou proroků a učitelů.“²⁶

Klement Římský, biskup v Římě, možná první nebo třetí nástupce sv. Petra, napsal koncem 1.století První list Klementův, který byl určen církevní obci v Korintu, kde došlo k rozporům a rozdělení. V něm se snažil opět navrátit do

²³ *Apoštolská tradice* 4 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 166).

²⁴ Srov. JUSTIN. *První apologie* 67, 5-8 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 79).

²⁵ *Didaché* 10,7 (č. př. DRÁPAL, Dan. *Spisy apoštolských otců*. Praha: Kalich, 2004, s. 20).

²⁶ *Didaché* 15,1 (č. př. DRÁPAL, Dan. *Spisy apoštolských otců*, s. 22).

původní hierarchie starší, které mladší generace nových konvertitů sesadila. Klement v něm apeluje na jednotu, lásku a pokoru mezi věřícími církevní obce a zdůrazňuje úlohu o představených nebo starších, kteří byli společně ustanoveni a bděli nad církví. Připomíná, že ustanovení biskupů a jáhnů se musí dít podle Boží vůle a nové služebníky je možné ustanovit teprve po smrti předchozích, a to se souhlasem celé církevní obce. Těmito pravidly opět odkazuje na apoštolskou posloupnost, kde popisuje správný řád Boží vůle, tedy, že Bůh poslal Ježíše Krista a ten poslal dále apoštoly a ti dále vkládali ruce a ustanovovali další, jáhny.²⁷ Také tvrdí, že episkopové a diakoni mají duchovní funkci. Že je to uzavřený kruh, kdy apoštolové obdrželi radostnou zvěst od Pána Ježíše a ten byl poslán samotným Bohem, proto tedy Ježíš pochází od Boha, a tedy apoštolové pocházejí od Ježíše Krista. A proto apoštolové vyšli hlásat Radostnou zvěst, že Boží království se již blíží, kázali a ustanovovali episkopy a diakony.²⁸

Poté, co byli pověřeni a přesvědčeni zmrtvýchvstáním našeho Pána Ježíše Krista, ujištění Božím slovem a utvrzení Duchem svatým, vyšli hlásat radostnou zvěst o tom, že Boží království již má přijít. Kázali ve vesnicích i ve městech a ustanovovali své prvotiny, vyzkoušené Duchem svatým, za biskupy a jáhny pro budoucí věřící.²⁹

Další apoštolský otec Ignác z Antiochie se narodil někdy kolem roku 50 a umučen byl v roce 107. Byl biskupem (ustanovil ho sám Petr) v antiochijské církevní obci a stejně jako Klement Římský musel reagovat na nesváry a řešení vnitřních konfliktů církve. Od něho máme víceméně jen sedm listů, které napsal. U něho můžeme sledovat nové hierarchické uspořádání služeb v církvi ve třech stupních: biskup – presbyter – jáhen.³⁰

U něho se také dozvídáme, že například ve Filadelfii jáhni nebyli přijati, že to tedy v té době měli jáhni také složité. U něho bych se chtěl zmínit o listu Magnesijským, který velmi pěkně zdůrazňuje své christocentrické teologické myšlení. Vybízí nás, ať vše konáme v Boží svornosti pod vedením svého biskupa. Biskupa pak uvádí, že stojí na místě Božím a že jsou jeho obrazem. Presbyteri že jsou na místě sborů apoštolů a jemu nejmilejších jáhnů, kteří jsou samotní na místě Ježíše Krista, kterým je svěřena služba.

²⁷ Srov. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 46.

²⁸ Srov. MTK. *Diakonát: vývoj a perspektivy*. Praha: Krystal OP, 2008, s. 20n.

²⁹ KLEMENT ŘÍMSKÝ. *List Korinťanům 42* (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 50).

³⁰ Srov. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 53.

Vybízím vás: neváhejte konat všechno v Boží svornosti pod předsednictvím biskupa, který stojí na místě Božím, presbyteria na místě sboru apoštolů a mně nejmilejších jáhnů, jimž je svěřena služba Ježíše Krista, který byl před věky u Otce a na jejich konci se zjevil.³¹

Proto také požaduje, abychom dělali vše vždy společně s biskupem, tak jako Ježíš vše dělal ve spojení s Otcem.

V dalším jeho listu Tralleským zmiňuje, že bez biskupů, presbyterů a jáhnů není církev. Připomíná, že jáhni nejsou jen služebníky jídla a pití, ale služebníky Boží církve a tak si zaslouží úctu všech jako k Ježíši.

Nejsou totiž služebníky jídla a pití, ale služebníky Boží církve. Je také vhodné, aby se vyhýbali obvinění jako ohni. Podobně ať mají všichni úctu k jáhnům jako k Ježíši Kristu, k biskupovi, který je obrazem Otce, a k presbyterům jako k Boží radě a ke sboru apoštolů. Bez nich se nedá hovořit o církvi.³²

Opravdu si vážil a měl ve velké oblibě jáhny, protože i v dalších jeho listech, Filadelfským a Smyrnenským, připomíná a opakuje povinnost lidu mít úctu ke všem třem stupňům církevní hierarchie, tedy biskup – presbyter – jáhen. „Všichni následujte biskupa, jako Ježíš následoval Otce, a presbytery jako apoštoly. Jáhny mějte v úctě jako Boží zákon.“³³

Další z apoštolských otců Polykarp ze Smyrny se narodil v 80. letech 1. století a byl zřejmě umučen mezi lety 155-156, kdy smyrenská církevní obec zaslala zprávu o Umučení Polykarpa křesťanům ve Filomélii ve Frýgii. Dle sdělení Ireneje, který Polykarpa v dětství znal, jako žáka apoštolů, dále Tertuliánovým a Jeronýmovým prostřednictvím se dozvídáme, že ho biskupem do Smyrnenské církevní obce ustanovil vkládáním rukou samotný apoštol Jan.³⁴ Z jeho písemných prací se dochoval pouze jeden list do Filip, kde na jáhny klade stejné přísné požadavky, které přebírá z Pavlových listů. Připomíná jim, že jsou služebníci Boží a Kristovi a ne lidí, ale současně jim dává za příklad, že Kristus se stal služebníkem všech.

³¹ IGNÁC Z ANTIOCHIE. *List Magnesijským* 6-7 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 60).

³² IGNÁC Z ANTIOCHIE. *List Tralleským* 2-3 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 61).

³³ IGNÁC Z ANTIOCHIE. *List Smyrnenským* 8 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 64).

³⁴ Srov. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 65.

Stejně i jáhni ať jsou bezúhonní před Boží spravedlností, neboť to jsou služebníci Boží a Kristovi, a ne lidí. Ať nepomlouvají, ať nejsou obojáci v řeči ani hrabiví, ale ve všem ať jsou umírnění, milosrdní, horliví a ať jednají podle Pánovy pravdy.³⁵

O tom, čemu se věnovali diakoni při liturgické službě, nám také podává zprávy svatý Justin. „Pak přinese k tomu, kdo předsedá shromáždění bratří, chléb a pohár vody a vína smíšeného s vodou...“ a následně: “pak ti, které nazýváme diakoni, umožňují každému přítomnému, aby měl účast na chlebu a vínu smíšeném s vodou, nad nimiž byla pronesena modlitba díkůvzdání, a také je roznášejí nepřítomným.”³⁶

Mezi spisy doby apoštolských otců také řadíme spis *Hermův Pastýř*, o jehož autorství se pochybuje díky různým odkazům v textu. Takže necháme velký časový rozptyl a to od konce 1. století do konce 2. století (Muratoriho zlomek).³⁷ Ten popisuje dva póly, ideální církev, jako svatou a neposkvrněnou, protože byla stvořena Bohem. Druhý pól je církev pozemská, která je vystavěná na dobrém základu, ale poznamenána lidskými vlastnostmi a chováním. Tento základ přirovnává ke stavbě věže. Ta je tvořena bílými dokonale spojenými kvádry, kterými nazývá apoštoly, biskupy, učitele a jáhny. I zde vidíme že církev pozemská je poznamenána neshodami mezi představenými církev, kdy mezi nimi panuje nejednota, neschopnost vzájemného odpuštění a zde zvláště napomíná jáhny, aby se neobohacovali na úkor své služby. To vše škodí celé církvi.³⁸

Z těchto spisů apoštolských otců lze vyvodit, že v rané církvi existovala skupina jáhnů, která se lišila od těch presbyterů a biskupů. Byla to samostatná skupina, u které se zdá, že ji tvořili pouze muži. Jejich služba však nebyla pouze materiální, ale byla chápána jako služba Kristu. Proto si zaslouží úctu celé církevní obce. Že vznikalo napětí mezi skupinou presbyterů a jáhnů je nakonec pochopitelné a bylo asi součástí vymezení identity charizmatu.

1.3. Martyrologická literatura

Martyrologická literatura patří mezi důležité prameny a informace o době pronásledování křesťanů. Jedná se o tak barvitě příběhy s takovými detaily a

³⁵ POLYKARP ZE SMYRNY. *List Filipánům* 5,2 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 67).

³⁶ JUSTIN, *První apologie* 1,65, 3-5, (č. př. MTK, *Diakonát: vývoj a perspektivy*, s. 23).

³⁷ Blíže viz VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 68n.

³⁸ Srov. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 69.

naturalistickým vyprávěním, že to čtenáře zatáhne přímo do děje. Ta se dá z historického hlediska rozdělit do tří skupin.

Jedna skupina byly úřední záznamy o průběhu a procesu u soudu. Tedy popis otázek, které byli mučedníkům kladeny římskými úředníky, následně odpovědi mučedníků, tak jak je zachytil veřejný notář, nebo písař. Jedná se o přesné a spolehlivé historické prameny. Z této skupiny jsou dochována například *Akta svatého Eupla*. Pokud se na něj zaměříme, tak zjistíme, že existuje několik variant z jakých jazyků se vycházelo, zda z řečtiny (vychází se z toho v dnešní době), nebo latiny a zda patřil do sicilské hierarchie.

Jáhen Euplos byl zatčen 12. srpna 304 v Catanii za Diokleciánova pronásledování, a opět je pár variant jeho provinění. V jedné čteme, že se veřejně přiznal před římským úředníkem ke křesťanské víře, kdy při výsleších předčítal z evangelií. Druhá varianta obvinění je, že sám přinesl zakázanou literaturu o křesťanství a chlubil se s ní. To bylo zakončeno poznámkou o jeho odmítnutí obětovat římským bohům. Ve vývoji překladů textu a jejich recenzí je vidět, jak se dobou měnila zdůvodnění jeho smrti. Co ale můžeme říci, že se víceméně jeho kult jako mučedníka nerozšířil za hranice Sicílie. Možná to bylo tím, že hranice Sicílie překročil kult světic Agáty a Lucie.³⁹

Druhou skupinou byly zprávy očitých svědků a nebo jejich současníků. Zde je to například spis *Mučednictví Polykarpa*, nebo dokumenty o viennském jáhnovi Sanctusovi. Zde se jedná o dopis křesťanských obcí ve Vienne a Lyonu z konce 70.let. 2.století z doby vlády Marka Aurelia. Autor opět není znám, vypadá to na kompilaci starších materiálů. Později se uvádí nepřesné číslo, že se jednalo o 48 mučedníků. Pronásledování začalo útoky ze strany pohanů, kdy jsou křesťané následně zatýkáni a vyslýcháni. Pokud se opětovně přiznají ke křesťanství, jsou odsouzeni buď ke stětí mečem, nebo k boji se šelmami. Následně nejsou pohřbíváni, ale pálení a popel vysypán do řeky Rhony. Sanctus snášel veškerou bolest a mučení a na vše odpovídal „jsem křesťan“ a vyznával víru. Nakonec už

³⁹ Srov. ADÁMKOVÁ, Iva; DUDZIK, Pavel: *Umučení Eupla*, in KITZLER, Petr (ed.). *Příběhy raně křesťanských mučedníků II: výběr z latinské a řecké martyrologické literatury 4. a 5. století*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 157-160.

nebylo jak ho mučit, tak ho pár dnů nechali a následně opět mučili, ale pro něj druhé mučení bylo jak uzdravování.⁴⁰

Třetí skupinou jsou legendy (například o sv. Kalixtovi či sv. Vavřinci), které byly sepsané někdy i dlouho po mučednictví. Zde je otázkou, co je tedy pravda a co už jsou opravdu jen legendy.

V našich případech to bylo o jáhnech, kteří neváhali potvrdit a přiznat své odevzdání a křesťanské chování ve službě církvi a přijetí oběti pro svou víru. V této prvotní době, kdy byla církev pronásledována, vykonávali jáhni často úkoly, které byly nebezpečné při hlásání evangelia, tedy radostné zvěsti. Tato martyrologická literatura sloužila pro čtenáře jako ukázka vzorů křesťanské cnosti a statečnosti a její následování.⁴¹

1.4. Církevní řády 3.-4. století

Na počátku církev čerpala z různých zdrojů ať už z Bible, nebo normy vycházející z tradice po výnosy synod, koncilů, nebo jednotlivých biskupů. Církev se od 4. stol. stále více připodobňovala římskému právu a čím dál více rostla autorita papežů. Církev byla svobodnější, a tak po roce 313, kdy byl vyhlášen tzv. Edikt milánský, se z církve, která byla do té doby pronásledována, stala církev svobodná, protože Edikt milánský zaručoval úplnou náboženskou svobodu všem. Ze všech zdrojů, které se opíraly o od apoštolů vycházející tradici, se začaly vytvářet a sestavovat sbírky právních předpisů. Na konci 4. století vznikl rozsáhlý sborník všech církevních řádů a pravidel, tzv. *Constitutiones Apostolorum* - Apoštolské konstituce. O té se podrobněji zmiňuji ve vlastní kapitole: 3.1. Patristické polohy jáhenské služby.

Od poloviny 3. století jsou známé křesťanské obce, kdy v čele stojí biskup a okolo něj dostatečné množství presbyterů, kteří měli na starost hlavně bohoslužebnou funkci. Tuto strukturu křesťanského společenství doplňovali jáhnové, kteří se do té doby hlavně starali o charitativní část, tedy rozdělování pomoci všem potřebným a v této době se stávají nejbližšími spolupracovníky

⁴⁰ Srov. DUDZIK, Pavel. *Dopis Lyonské obce*, in KITZLER, Petr (ed.). *Příběhy raně křesťanských mučedníků: výběr z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 95-98.

⁴¹ Srov. DATTRINO, Lorenzo – POLC, Jaroslav V. *Patrologie*. Praha: KTF UK, 1994. s. 274.

biskupa, jakými sekretáři a pokladníky. Dokonce i část bohoslužebných úkonů v křesťanské liturgii jim byla svěřena a tento model se udržel i do dalších let.⁴²

Vedle této struktury biskup – presbyter – jáhen vznikají další funkce s jasně definovaným popisem a strukturou, dokonce i jáhnové měli své podjáhny, kteří jim byli ku pomoci.

1.5. Jáhen v literatuře 3. století

První polovina třetího století byla velmi napjatá. Začala být pronásledována s mnohem větší tvrdostí a důkladností, než bylo předešlé pronásledování křesťanů. Bylo opět vyžadováno obětování bohům, tak jako v předchozích dobách, kdy podle římských představ chránili stát, takzvaný *pax deorum* - pokojné soužití se svými božstvy.⁴³ Byla to pro církve složitá doba, kdy byli věřící postaveni před volbu, zda zradit a splnit nařízení císařů Decia a Valeria, nebo jít na smrt. Řada křesťanů se to snažila obejít, například různými doklady, že bohům obětují, ale při tom k tomu nedocházelo, což pak ještě dlouho mělo vliv, na to jak se k těmto křesťanům postavit, zda je přijmout zpět do společnosti, nebo zda je zpět nepřijmout.

V této době byl kartáginským biskupem Cyprián. Pocházel z Kartága, narodil se začátkem 3. století v pohanské významné aristokratické rodině, kde se mu dostalo dobrého vzdělání pro přípravu na kariéru u císařské administrativy. Co ho vedlo k obrácení nevíme, jen je známo, že ho pokřtil v roce 245 presbyter Caecilianus. Následně se stal knězem, kdy velkou část majetku rozdál chudým. Následně už v roce 249 byl zvolen kartáginským biskupem, i když tato praxe nebyla doporučována, spíše byla v rozporu, neboť Pavlovy pastorální listy říkají: “Nemá být nově pokřtěný, aby nezpyšněl a nepropadl odsouzení ďáblu.”⁴⁴ Následně, aby se vyhnul zatčení, dobrovolně opustil Kartágo a žil na nedalekém venkově, kde církve v Kartágu řídil pomocí listů, které se dochovaly a jsou výjimečným svědectvím o výkonu služeb v církvi ve 3. století. Cyprián se v těchto listech věnoval také popisu církevní hierarchie a role jednotlivých kleriků, tedy biskupů, kněží, jáhnů a dalších služebníků církve. Jako právník a řečník kladl velký

⁴² Srov. SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny: antika a středověk*. Praha: Grada, 2013, s. 60.

⁴³ Srov. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 173.

⁴⁴ 1Tim 2,6.

důraz na jednotu církve jako společenství bratří, kde je definována struktura a povinnosti jáhnů při službě biskupům. V jeho době se předpokládá, že mohlo “sloužit zhruba tucet presbyterů a sedm jáhnů, kteří měli podobně jako v Římě na starosti jednotlivé městské obvody a kterým vypomáhali podjáhní a akolyté; Cyprián jmenuje ve svých listech pět lektorů a skupinu exorcistů.”⁴⁵

A protože se církev rozrůstala a začalo vznikat napětí mezi hierarchií a řada dalších nevyjasněných situací nejen ve struktuře církve, ale především v obsahu víry, byl svolán první ekumenický koncil, kde měly být zastoupeny církve ze všech oblastí, aby v celé říši mohlo být jednotně definováno a vysvětleno vše, co církve rozdělovalo.

1.6. Jáhen po Nicejském koncilu

Nicejský koncil byl svolán v roce 325 hlavně kvůli potřebě definovat některé články víry (zejména vymezení se proti ariánství popírajícímu božství Ježíše Krista), ale řešil i některé praktické záležitosti církevní správy, jako například rozdělení patriarchátů, sjednocení data pro slavení Velikonoc a dále byly přijaty i některé kánony, které se týkaly církevní struktury. V té době byl prostor pro přijetí státního náboženství, které se potvrdilo po druhém ekumenickém koncilu v červenci 381 v Konstantinopoli. Na nicejském koncilu bylo přijato 20 kánonů, které se týkaly různých organizačních vztahů církve. Mezi nimi byly i závěry, které se týkaly jáhenství jak mužů, tak žen. Takže z toho je patrné, že jáhenky musely v té době existovat, když to řešil také koncil. Ten dospěl k závěru, že jáhni a další příslušníci kléru jsou ustanovováni do služby vkládáním rukou. Kdežto ženy jáhenky takto ustanovovány nebyly, tedy že na ně nebyly vloženy ruce. Dokonce se v 19. kánonu pro ženy jáhenky se objevuje nový tvar *diakonissa* a ty patří podle závěru koncilu mezi laiky.⁴⁶ Kánony také řeší místní příslušnost jáhnů i presbyterů a místo jáhnů při liturgii, kdy například nesměli podávat eucharistii presbyterům, ani se jí dotýkat před presbytery, nemají ani sedět mezi kněžími.⁴⁷ I na tom je vidět, jak se podoba jáhenské služby proměňovala například v porovnání s dnešní praxí.

⁴⁵ VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 176.

⁴⁶ Srov. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 28.

⁴⁷ Srov. *Nicejský koncil*, kán. 18., in SCHAFF, Philip – WACE, Henry (ed.). *Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church*. Vol. 14. Charles Scribner's Sons, New York, 1916, s. 39.

Doteď jsme se věnovali spíše předpisům a povinnostem jáhnů, v další kapitole se chci podívat jak jáhenskou službu některé konkrétní osoby naplňovaly a jaký byl jejich životní osud.

2. Příklady jáhenských postav

V této kapitole se chci podívat alepoň na několik příkladů osobností jáhnů prvních staletí, v čem se lišili od ostatních, nebo jak dokázali pomáhat apoštolům a jejich nástupcům a a co všechno dokázali pod vedením Ducha svatého, jak dokázali dosvědčovat víru a naplňovat svou oddanost Kristu a obstáli před nástrahami tohoto světa.

2.1. Postavy jáhnů v Novém zákoně: zvl. Štěpán a Filip

Jak už jsem zmínil v 1. kapitole, ustanovení vybraných sedmi mužů se velmi podrobně popisuje, včetně konkrétních jmen ve Skutcích apoštolů. „Ten návrh se zalíbil celému shromáždění. Vyvolili tedy Štěpána, muže plného víry a Ducha svatého, dále Filipa, Prochora, Nikanora, Timona, Parmena a Mikuláše, proselytu z Antiochie.“⁴⁸ Je zde vidět reakce apoštolů a potřeba rozšířit své řady o lidi, kteří budou církevní obci sloužit při stolech. Protože počet těch, kteří přijali víru rostl a bylo potřeba více lidí, kteří slyšeli na volání Krista, aby ho následovali a tím se stali také jeho služebníky a služebníky pro lid celé církve. Tímto se poprvé, a pouze na tomto místě v Novém zákoně, definuje seznam sedmi jáhnů.

Na prvním místě je tedy jmenován právě Štěpán, který byl plný milosti a síly, a který dělal mezi lidem veliké divy a znamení. Jáhen Štěpán hlásal radostnou zvěst a „Slovo Boží se šířilo a počet učedníků v Jeruzalémě velmi rostl. Také mnoho kněží přijalo víru.“⁴⁹ Tím, že nikdo však nemohl před jeho hlásáním s pomocí Ducha svatého obstát, si získal i nepřátele. „Tu proti němu vystoupili někteří židé, patřící k synagóze, zvané synagóga propuštěnců, a k synagóze Kyrénských a Alexandrijských, a společně se židy z Kilikie a z Asie se začali se Štěpánem přít.“⁵⁰

⁴⁸ Sk 6,5.

⁴⁹ Sk 6,7.

⁵⁰ Sk 6,9.

A čím více s ním diskutovali, tím více jim vykládal události Starého zákona,⁵¹ zde vidíme jeho kazatelskou službu a jeho nadšení pro Krista. Jeho ustanovení, kdy přijal v plnosti Ducha svatého vkládáním rukou apoštolů a stal se jáhnem, na něm viditelně ukázalo jeho oddanost a přesvědčení se nechat vést, aby dokázal, co Pán od něj požadoval. I když viděl rozdušené členy velerady, nebál se a pokračoval: „Ale on, plný Ducha svatého, pohleděl k nebi a uzřel Boží slávu i Ježíše, jak stojí po pravici Boží, a řekl: „Hle, vidím nebesa otevřená a Syna člověka, stojícího po pravici Boží.“⁵² Vyhnali ho za město, kde byl mladý muž, ještě v té době Šavel, u kterého si složili svrchní šat a tak Štěpána kamenovali.⁵³ A on se modlil: „Pane Ježíši, přijmi mého ducha!“⁵⁴ Následně „zbožní muži Štěpána pochovali a velmi nad ním truchlili.“⁵⁵ Ti, kdo se rozprchli při pronásledování, které vzniklo kvůli Štěpánovi, přišli až do Fénicie, na Kypr a do Antiochie. Boží slovo však zvěstovali jenom židům. U Štěpána můžeme vidět jisté podobnosti s Ježíšem, oba jsou plni Ducha svatého a dělají zázraky, na oba si lidé vymýšlí nepravdy u soudu a předvolávají falešné svědky a oba před smrtí popisují dějiny spásy.

Dále se ze Skutků dozvídáme o dalším ustanoveném jáhnovi Filipovi.⁵⁶ Filip, nazývaný Evangelista byl jeden z těch sedmi vybraných, na které apoštolové vložili ruce a tím přijali plnost Ducha svatého. Už to nemluvili oni, ale už z nich mluvil Duch svatý a s jeho pomocí dělali veliké zázraky ať na nemocných, nebo vyháněli nečisté duchy. Filip po Štěpánově smrti odešel před pronásledováním Šavla (Saula) do hlavního samaršského města a tam hlásal Krista.⁵⁷ „Všichni lidé byli zaujati Filipovými slovy, když je slyšeli a když viděli znamení, která činil.“⁵⁸ A tím jak se projevoval viditelně Duch svatý, dávali se pokřtít muži i ženy a tím se v Samařsku, které bylo místo pohanů a heretiků, stávala větší a rozšířenější církev. Proto i tam bylo potřeba ustanovit další nové jáhny a proto k nim

⁵¹ Srov Sk 7,1-53.

⁵² Sk 7, 55-56.

⁵³ Srov Sk 7,58.

⁵⁴ Sk 7,59.

⁵⁵ Sk 8,2.

⁵⁶ V Novém zákoně je jmenováno hned několik Filipů. Je tedy třeba přesně rozlišovat, který je který Filip. Jeden byl apoštol Filip, který pocházel z Betsaidy, a další Filip byl bratr Heroda, kníže, který měl za manželku Herodiadu.

⁵⁷ Srov Sk 8,5.

⁵⁸ Sk 8,6.

apoštolové poslali apoštoly Petra a Jana, kteří na ně vkládali ruce a za modlitby na ně sestoupila plnost Ducha svatého a všichni okolo to viděli.⁵⁹

Síla vkládání rukou a modlitba apoštolů nad ustanovenými služebníky, kteří tím přijímají plnost Ducha svatého, byly tak viditelným znamením, že to zřejmě přitahovalo i různé lidi s různými motivacemi. Tak například Šimon Mág, který se nechal pokřtít a byl neustále v blízkosti Filipa, chtěl po apoštolech, aby na něj také vložili ruce a nabízel jim peníze. Žádal je: „Dejte i mně tu moc, aby Ducha svatého dostal každý, na koho vložím ruce.“⁶⁰ To se v dějinách opakuje, tzv. simonie. Je zde popisováno, co vše působí přijetí tohoto svěcení a co ten, kdo toto svěcení přijímá, dokáže a musí plnit, ale především musí mít srdce upřímné a otevřené pro Boha.⁶¹

Následně Anděl Páně promluvil k Filipovi a poslal ho na cestu dolů na jih. Ten jako správný služebník, tedy jáhen šel. I zde vidíme jak jáhen musí naslouchat sám Slovu Božímu a poslechnout, protože s ním má Bůh různé záměry, které nejsou jen radostí, ale někdy i starostí. Jak čteme, cesta byla opuštěná.⁶² Filip měl vždy oči i srdce otevřené a tak slyšel hlas Ducha jak ho vede a posílá k vozu, kde cestoval z poutí z Jeruzaléma správce pokladny etiopské královny a po cestě si četl knihu proroka Izaiáše. A Filip ihned začal své výklady Písma, tedy ne své, jelikož byl Božím nástrojem, ale Duch Boží z něj mluvil tak srozumitelně, že když přijeli k vodě, dal dvořan zastavit vůz a prosil Filipa, aby ho pokřtil. Vidíme tady další popis služby jáhnů, aby křtili ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. A „když vystoupili z vody, Duch Páně se Filipa zmocnil a dvořan ho už neviděl, ale radoval se a jel dál svou cestou. Filip se pak ocitl v Azótu. Procházel všemi městy a přinášel jim radostnou zvěst, až se dostal do Cesareje.“⁶³

Jáhni tedy byli už u zrodu prvotní církve, byly na ně vkládány ruce apoštolů s modlitbou a vycházím tedy z toho, že pokud biskup přijímá a svěť jáhny, tak i oni navazují také na apoštolskou posloupnost. A je jen tedy na nich, jak nechají působit Ducha svatého, který v nich působí a dává jim sílu promlouvat ke všem,

⁵⁹ Srov. Sk 8, 14-17.

⁶⁰ Sk 8,19.

⁶¹ Srov Sk 8,21.

⁶² Srov Sk 8,26.

⁶³ Sk 8,39-40.

kteřé jim Pán posílá do cesty, aby správně, dobře a srozumitelně uměli vysvětlovat Slovo Boží tak, aby ho posluchači mohli přijmout v radosti a následovat Krista.

2.2. Vavřinec

O svatém Vavřincovi máme velmi málo zpráv, ale legendy, které se nám dochovaly, jsou velmi krásné. Svatý Vavřinec (kolem roku 230-258), pocházel z římské provincie a byl jáhnem papeže Sixta II. (257-268). Bylo to v době pronásledování křesťanů za vlády císaře Valeriána (253-260), kdy toto šílené pronásledování zastavil až jeho syn Gallien. Sv. Ambrož, když byl biskup milánský o něm popisuje, že při cestě na popravu, kdy měli stít hlavu jeho milovaného papeže Sixta II., se ho po cestě plačící Vavřinec ptal: „Kam jdeš, můj drahý otče, bez svého syna? Kam spěcháš, svatý knězi, bez svého diakona? Předtím jsi nikdy nepředstoupil před oltář bez svého služebníka, a nyní tak chceš učinit beze mne?“⁶⁴ A papež Sixtus II. ho utěšoval a zároveň mu prorokoval jeho mučednickou smrt.⁶⁵ Ta následovala po několika dnech. Jáhen Vavřinec byl správce papežské pokladny, tedy opět služba jáhnů, starat se o materiální majetky církve. A právě když ji měl předat, převedl všechnu majetek na chudá města, kde sloužil jako jáhen a ještě před tím veškeré zlato a drahé věci rozdál potřebným.⁶⁶ I zde je vidět charitativní činnost jáhnů, kdy se starají o chudé, nemocné a potřebné. Tato legenda nás také vede a poučuje, jak takový jáhen má být oddaný svému biskupovi, jak ho má milovat a ve všem následovat i za cenu vlastní smrti. Proto je svatý Vavřinec zobrazován jako mladý jáhen s roštem, protože byl podle legendy císař Valerián byl tak rozčilen jeho chováním, které bylo vedeno Duchem svatým, že opět, tak jako u předešlých jáhnů nemohl obstát před jeho oddaností Kristu, že ho nechal zaživa upéct na železném roštu. I o tom legenda vypráví, že svatý Vavřinec volal na přihlížejícího císaře Valeriána „z této strany jsem již dost propečený, obrať mě tedy ještě na druhou stranu a uvěř.“

Je otázkou, jak v dnešním světě působí legendy na současnou společnost, zde je pro ní opravdu vzorem, nebo překonanou pohádkou. Současně s tímto zamyšlením mě napadá otázka, až do jaké míry v dnešní době by měl jáhen následovat svého

⁶⁴ AMBROŽ. *De officiis ministrorum*, 2,28 in PL 16,136-143, převzato z ŠTVERÁK Michal. *Spiritualita trvalého jáhenství. Reflexe a podněty služby trvalých jáhnů*. Dipl. práce. Olomouc: CMTF UP, 2020, s. 13.

⁶⁵ Srov. ŠTVERÁK Michal. *Spiritualita trvalého jáhenství*, s. 13.

⁶⁶ Tamtéž.

představeného? Situace pronásledování byla samozřejmě extrémní, ale v dnešní době je myslím třeba spolupráci a vztah jáhna a biskupa definovat jinak.

2.3. Efrém

Dalším příkladem jáhna, na jehož život a službu se chci zaměřit, byl Efrém Syrský, také nazývaný Nisibský. Narodil se kolem roku 306 v Nisibi, což bylo hlavní město východní Mezopotámie, ale v té době to byl římský kraj kolem Antiochie. Podle 6. kapitoly Lukášových Skutků apoštolů tam byla komunita s řeckou kulturou, kde si začali někteří stěžovat na své spolubratry z židovského prostředí.⁶⁷ Efrém byl pokřtěn a vysvěcen na jáhna asi v 18 letech a jáhnem zůstal po celý život.

Byl jáhnem nisibským, veden biskupem Jakubem, kterého ctil jako svého vlastního učitele, a jeho nástupci. V Nisibis zůstával i v době válek, kdy město třikrát hrdinsky odolalo Peršanům, tedy válkám mezi římskou říší a vládoucí říší Parthů, kde se vyvinulo živé středisko křesťanské kultury známé jako Škola Peršanů. Právě tuto školu vedl a byl jejím největším představitelem právě jáhen Efrém. Když připadla Nisibis Persii, opěvuje tyto události ve svých *Hymnech proti Julianovi* a v *Hymnech o církvi* a považuje je za spravedlivý trest za Juliánův návrat ke starým kultům bohů. Následně Peršané trvali na vysídlení velké části římského obyvatelstva a tak také odešel v roce 364 i Efrém za ostatními, kteří už před tím odešli do Edessy, což bylo hlavní město západní Mezopotámie. Tam pokračoval dále ve škole, založil univerzitu, která se také stala současně seminářem pro výchovu kněží. Tam vyučoval a vedl ji až do doby, kdy také sám umřel krátce po morové epidemii 9.června 373. Při morové epidemii měl právě jako správný jáhen udělat sbírku a následně zřídil 300 lůžek pro nemocné, sám o ně pečoval a pohřbíval zemřelé.⁶⁸

Efrém byl nazýván také jako harfa Ducha svatého. Napsal mnoho hymnů, veršů a kázání. Je nesporně nejplodnějším, nejvýznamnějším a nejvíce citovaným autorem křesťanského východu a syrské literatury.⁶⁹ Byl velký exegeta, obránce víry a velký ctitel Panny Marie, kterou nazýval smířitelkou mezi nebem a zemí.

⁶⁷ Srov Sk 6.

⁶⁸ Srov. DROBNER, Hubertus R. *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 712-714.

⁶⁹ Srov. DROBNER, Hubertus R. *Patrologie*, s. 713.

Byl velkým vzorem jáhenské služby nemocným a chudým.⁷⁰ Na jeho příkladu lze vidět, že hned v prvotní církvi nebylo jáhenství chápáno pouze jako předstupeň ke kněžství, ale pro někoho to mohl být cíl na celý život, přesně tak jako pro svatého Efréma.

3. Teologie jáhenské služby

Teď když jsme zkoumali roli jáhna, tak jak se definuje v Novém zákoně a ve spisech prvních staletí, tedy že nebyl ustanoven jen jako nějaký číšník u stolu, ale že plní řadu stejných úkolů jako apoštolové, biskupové a presbyteri, což se nám potvrdilo i ve druhé části u pár konkrétních jmen, se chci zaměřit na podobu a vnímání této služby dnes.

3.1. Patristické polohy jáhenské služby

Na počátku bylo velké rozšíření počtu věřících, kteří přijali křest a chtěli společně následovat Ježíšova slova. „Ti, kteří přijali jeho slovo, byli pokřtěni a přidalo se k nim toho dne na tři tisíce lidí. Vytrvale poslouchali učení apoštolů, byli spolu, lámali chléb a modlili se.“⁷¹ Ti všichni se pravidelně scházeli, kde to bylo možné, v chrámech, v domovech, na tržištích a společně slavili eucharistii. Vedle této společné oslavy se také museli starat o majetky, které církev postupem času získávala. Stávala se společenstvím a bylo nutné definovat hierarchii a rozdělit služby, co kdo měl na starost. „Všichni, kteří uvěřili, byli pospolu a měli všechno společné. Prodávali svůj majetek a rozdělovali všem podle toho, jak kdo potřeboval.“⁷²

Základním, nejrozšířenějším a velmi podrobným pramenem s popisem jáhenské služby je dokument ze 3. století nazývaný *Apoštolská tradice*.⁷³ V tomto dokumentu se mělo za to, že vedle struktury církve se zde popisuje také římská

⁷⁰ Srov. DATTRINO, Lorenzo – POLC, Jaroslav V. *Patrologie*, s. 177.

⁷¹ Sk 2, 41-42.

⁷² Sk 2, 44-45.

⁷³ Spis byl připisován Hippolytovi Římskému, ale poslední rozbor M. Simonettiho poukazuje na to, že to není dílo jednoho autora, ale celé řady spisovatelů a také z různých částí a různého období. U tohoto dokumentu je také zásadní porovnávání verze latinské a druhé verze sahidské, etiopské. Srov. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 157n.

liturgie, která měla hlavní vliv na utváření po koncilních dokumentů. Nás v tomto dokumentu zajímá jasné určení všech služeb, které jsou rozděleny a popsány, jak se vlastně udělují, kdo je uděluje a jak. Je zde jasně definována hierarchie církve, která je rozdělena na klérus a laiky a také se popisuje správa, úřady a služby.

Některé služby se udělují vkládáním rukou a modlitbou; to je to co nám ukazuje na apoštolskou posloupnost a vymezuje katolickou církev oproti ostatním církvím. Jedná se tedy o biskupy, presbytery a jáhny.⁷⁴ Jsou různé způsoby vkládání rukou, někdy je vkládá sám biskup a jindy kněží dohromady společně. U svěcení jáhnů vkládá ruce sám biskup, protože součástí svěcení jáhna není svěcení ke kněžství, ale ke službě biskupovi a celé církve.⁷⁵ V tomto dokumentu se uvádí, že jáhnovou povinností je také připomínat biskupovi co je třeba a že je jeho hlavní pole působnosti starost o sociální péči v církvi, i když se o tom v konsekrační modlitbě nemluví. Jiné služby se pouze udělují prostým jmenováním biskupem, tedy bez vkládání rukou, což se týká třeba vdov nebo podjáhnů.⁷⁶

3.2. Problém jáhenek

Je otázkou, zda se díváme na tvar slova, které pochází z řečtiny, *hé diakonos*, které v kontextu novozákonní doby znamená služebník. V té době se z této podoby slova nedá určit, zda se jedná o služebníky mužského pohlaví nebo ženského pohlaví.⁷⁷ Mezinárodní teologická komise se v knize *Diakonát, vývoj a perspektivy* odkazuje na spis *Didascalia apostolorum*, což byla kolem roku 240 specifická kanonicko-liturgická kompilace, která však nemá oficiální charakter.⁷⁸ V *Didascalia apostolorum* už ale jsou zmíněny jasné funkce a existence žen, jáhenek.

Proto si, biskupe vyber za pomocníky dělníky spravedlnosti, kteří budou společně s tebou pomáhat tvému lidu na cestě k životu. Ty kteří se ti z veškerého lidu zalíbí, vybereš a ustanovíš za jáhny – muže, aby zařizovali velmi potřebné záležitosti a ženy pro službu ženám.⁷⁹

Je pro mě velkým překvapením a nikde se mi nepovedlo dohledat, že by se někde někdo dále odkazoval na takto jasně definovanou a potřebnou službu v církvi pomocí žen, jáhenek. Ženy jáhenky zde mají definované jasné úkoly a jejich

⁷⁴ Srov. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 158n.

⁷⁵ Srov. *Apoštolská tradice* 8 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 171).

⁷⁶ Srov. *Apoštolská tradice* 10-13 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 158n).

⁷⁷ Srov. MTK. *Diakonát: vývoj a perspektivy*, s. 30.

⁷⁸ Srov. MTK. *Diakonát: vývoj a perspektivy*, s. 31.

⁷⁹ *Didascalia apostolorum* III 12, 1 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 138).

postupy, kdy a jak mají udělovat pomazání při křtu a jak do některých domů za věřícími ženami nemůžou kvůli pohanům poslat jáhny. Součástí poslání jáhenek byly vedle toho také i lidské úkoly lásky, návštěvy nemocných nebo zotavujících se, ale také i například pomoc v osobní hygieně potřebným.

Proto říkáme, že je služba žen jáhenek velice žádoucí a nanejvýš potřebná. I našemu Pánu a Spasiteli sloužily ženy, mezi nimi byla Marie Magdalská, Marie, matka Jakubova a Josefova, a matka Zebedeových synů. I ty proto potřebuješ v mnoha případech službu jáhenek. Je třeba, aby do domů pohanů, kde bydlí věřící ženy a kam vy vkročit nemůžete, šla jáhenka, navštívila nemocné a posloužila jim, jak potřebují, a těm, které se z nemoci zotavují, pomohla umýt se v lázni.⁸⁰

Nikde již nepíše, že by na ně apoštolové či následně biskupové vkládali ruce a pronášeli nad nimi modlitbu. V 1. a 2. století se ženy podílely na fungování křesťanských obcí a jsou zmiňovány i jako presbyterky, respektive ty, co vedly shromáždění. Ve 3. století se jejich pozice v rámci křesťanské bohoslužby mění a zůstávají a podílí se na charitativní a učitelské činnosti.⁸¹

Dále se v spise *Didascalia apostolorum* uvádí, že diakonky měly za úkol udělovat při křtu ženám pomazání, ale přitom se výslovně uvádí, že nesměly udělovat křest. Což bych právě čekal jako jejich hlavní náplň při křtu žen. Následně měly vyučovat novokřtěnky, navštěvovat věřící ženy a starat se o nemocné ženy v domovech. Dále se výslovně vedle zákazu křtu také uvádí, že se nesmí aktivně účastnit přinášení eucharistických darů. Tím diakonky dostávaly určité výhody oproti vdovám, kterým byla svěřena pouze modlitba. V celém spisu je kladen důraz na charitativní službu. Zajímavé je, že ženy, které chtěly mluvit s biskupem, musely nejdříve projít přes diakonky.⁸²

V této knize jsou také citované další dokumenty, které nikdy nebyly vnímány jako kanonické sbírky textů. Jedná se o spis *Apoštolské konstituce*, který se objevil kolem roku 380 v Sýrii, nebo *Didaché* a *Apoštolská tradice*. Kolem roku 375 se v Epifanově spisu *Panarion* objevuje: „V církvi existuje řád diakonek, neslouží však k naplňování kněžských funkcí a nejsou jim svěřovány žádné úkoly. Diakonka bdí u vchodu a asistuje knězi při udělování křtu z důvodů počestnosti

⁸⁰ *Didascalia apostolorum* III 12.4 (č. př. VOPŘADA, David. *Kněžství*, s. 138).

⁸¹ Srov. SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*, s. 61.

⁸² Srov. *Didascalia apostolorum* 3,12,1-4. MTK, *Diakonát: vývoj a perspektivy*, s. 32.

žen.“⁸³ Takže můžeme potvrdit, že v prvotní církvi diakonky byly. V tomto dokumentu se uvádějí i další podrobnosti, například o jejich věku, od kterého mohou být přijaty jako jáhenky a následně jim byl zakázán vstup do manželství. Ale současně se v tomto dokumentu opět uvádí, že neslouží k naplňování kněžských funkcí a nejsou jim svěřovány žádné liturgické úkoly. Jejich náplní je bdít u vchodu a asistovat při udělování křtu. Kánon 15 Chalcedonského koncilu z roku 451 potvrzuje ordinaci vkládáním rukou na jáhenky.

„Žena nesmí přijmout vzkládání rukou jako diakonka mladší čtyřiceti let, a to pouze po důkladném prozkoušení. A kdyby poté, co na ni byly vloženy ruce a ona nějakou dobu pokračovala ve službě, pohrdla Boží milostí a vdala se za muže, bude vyloučena ona i muž s ní spojený.“⁸⁴

V té době čtvrtého století se diakonky nejvíce podobaly životu řeholnic. Například v Konstantinopoli byla nejznámější diakonkou Olympie, což byla abatyše jednoho ženského kláštera. Ta dala veškerý svůj majetek a byla ještě s třemi dalšími družkami ordinována konstantinopolským patriarchou. Ještě v osmém století v Byzanci se stále ordinují diakonky vkládáním rukou biskupa a předáváním překřížené štolý při eucharistické slavnosti stejně jako diakonům. Následně ale i při tak podobné ordinaci neměly možnost přístupu k oltáři, ani k žádné liturgické službě.⁸⁵

U diakonek se to velmi liší, zda se na ně díváme z pohledu západní nebo východní církve. Jejich postavení v církvi se řešilo skoro na všech konaných koncilech. Navíc se domnívám, že tak jako názvů kněžské služby se do konstantinovského obratu, tedy rokem 313 neužívalo převzetím hierarchie z pohanství, tak i též ženy mohly být v pohanské hierarchii, protože se pohanské kněžství, které se zaměřovalo pouze na obětní ritus, dědilo v rámci rodiny. Starověké křesťanství se zaměřovalo pouze na muže a bylo rozšířeno i na výuku nauky a interpretaci zákona.⁸⁶

Jak jsem psal na začátku, titul jáhen se moc v Novém zákoně neužívá, ale svatý Pavel se po pozdravech církevní obci zmiňuje na konci listu Římanům o ženě

⁸³ EPIFANIUS, *Panarion* 79, 3, 6 (č. př. MTK, *Diakonát: vývoj a perspektivy*, s. 34).

⁸⁴ *Chalcedonský koncil*, kán. 15, in SCHAFF, Philip – WACE, Henry (ed.). *Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church*. Vol. 14. Charles Scribner's Sons, New York, 1916, s. 279.

⁸⁵ Rituál ordinace diakonky v Byzanci je popisován u MTK. *Diakonát: vývoj a perspektivy*, s. 35.

⁸⁶ Srov. HAZLETT, Ian. *Rané křesťanství: počátky a vývoj církve do roku 600*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 103.

diakonice: „Doporučuji vám naši sestru Foibé, diakonku církve v Kenchrejích.“⁸⁷ Ale dále už o ní nic víc nevíme, zda vykonávala nějaký úřad v církvi, nebo k jaké službě nebo činnosti jí svatý Pavel doporučoval.

Vedle psaných odkazů, které dohledáváme v různých dokumentech, se z prvního tisíciletí dochovala také řada uměleckých děl ve formě vyobrazení na mozaikách, freskách nebo různých uměleckých předmětech, kde jsou vyobrazeny ženy v presbytáři nebo v jáhenském oblečení, nebo ženy se štolou.⁸⁸

Myslím, že zásadním potvrzením, nebo vyvrácením jáhenek je tak jako u mužů presbyterů a jáhnů jasně vymezit, že se pokaždé jedná o jinou, specifickou samostatnou službu. Že to není žádný předstupeň, nebo nižší svěcení. Také hraje důležitou roli zeměpisná poloha, protože i když to byla jedna říše římská, byly vidět zásadní rozdíly mezi západem a východem, který se stále udržuje i v dnešní době.

3.3. Renesance jáhenství po II. vatikánském koncilu a její patristické inspirace

Podstatnou změnu nejen v podobě jáhenské služby přinesl 2. vatikánský koncil (zasedal 1962-1965). V prvních fázích koncilního jednání se téma diakonátu netěšilo velké pozornosti, i když se toto téma objevovalo již před druhou světovou válkou, kdy vznikaly různé studie, které se k návratu diakonátu hlásily.

Téma diakonátu se napřed vůbec neobjevilo v přípravných kapitolách o episkopátu a presbyterátu. Proto to někteří koncilní otcové připomněli a začali rozebírat více praktické důvody než teorii, upozorňovali na výhody, co to přinese na misijním a ekumenickém poli, ale také jaká to bude mít úskalí a jak se postavit k ženatým mužům, zda je připustit k diakonátu nebo ne. Druhé období se tedy už vedlo s mnoha diskusemi, kde část koncilních otců kladla důraz pouze na obnovu trvalého diakonátu a pouze v těch oblastech, kde to církevní autorita uzná za vhodné, tedy, že by to nebylo pro všechny místní církve něčím závazným. Výhodou by to bylo tam, kde je nedostatek kněží, v misijních oblastech, nebo kde dochází k pronásledování církve. Měli také na mysli, že přijetím této možnosti by došlo

⁸⁷ Řím 16,1.

⁸⁸ Touto oblastí zobrazení žen ve výtvarném umění jako dokladů o jejich církevních funkcích se zabývá FOLETTI, Ivan. *Ženy u oltáře, nikdy?: jáhenky, vdovy, kněžky a ikonografie Matky Boží (III.-VI. století)*. Brno: Masarykova univerzita, 2018.

také ke sblížení s východními církvemi, které si tuto možnost trvalého diakonátu zachovaly do současné doby.⁸⁹ Další připomínkou bylo to, že diakon patří do církevní hierarchie od počátku uspořádání církve. Kardinál Dopfner jasně řekl: “Když se hovoří o církevní hierarchii, nesmí naše schéma rozhodně mlčet o diakonátu, protože třístupňové uspořádání svátosti kněžství sestávající z episkopátu, presbyterátu a diakonátu je božského práva a esenciálně patří k uspořádání církve.”⁹⁰ Což v praxi znamenalo, že pokud se diakonát pouze obnoví, tím dojde k navrácení něčeho, co bylo jen na nějakou dobu opuštěno a nedojde k změně konstitutivních prvků církve. Opět se připomínalo učení Tridentského koncilu.⁹¹ Připomínali si, že diakonát nese milost pro vykonávání specifického poslání a v okamžiku ordinace diakon obdrží specifickou svátostnou milost a získává svátostný charakter. Dalším plusem by také bylo, že by se diakonát stal jakýmsi mostem mezi hierarchií a laiky, tím že budou žít a pracovat v sekulárním prostředí a přitom budou mít svátostný charakter. Proti těmto všem kladům stály také zápory a námitky, například, že trvalý diakonát neřeší nedostatek presbyterů, otevření diskuze celibátu, pokud budou připuštěni ženatí muži a tak komise navrhovaly z jejich pohledu méně riskantní řešení, tedy ať je více laiků a sekulární instituce zapojeno do pastorační činnosti. Společný závěr, který se pak projevil v dogmatické konstituci o církvi *Lumen Gentium*, byl, že má dojít k obnovení diakonátu jako vlastního a trvalého stupně hierarchie latinské církve.⁹²

Druhým vatikánským koncilem se opět stala služba jáhenství velmi důležitou službou, jako trvalý stupeň v církevní hierarchii jak tomu bylo ve starověku a ne jen jako předstupeň pro kandidáty kněžského svěcení. Tím došlo k naplnění neuskutečněného rozhodnutí na Tridentském koncilu, který nařídil znovuzavedení trvalého jáhenství, jak tomu bylo ve starověku podle jeho povahy a podle původní úlohy v církvi.⁹³ Tato změna se uskutečnila po dlouhých 400 letech (1563-1965).⁹⁴

⁸⁹ Shrnutí diskuse viz *plenární zasedání, 9.10.1963, AS II/II,359*, převzato z MTK. *Diakonát: vývoj a perspektivy* s. 66.

⁹⁰ DOPFNER kardinál Julius, *AS II/II, 227*, in MTK, *Diakonát: vývoj a perspektivy*, s. 67.

⁹¹ Srov. TRIDENTSKÝ KONCIL. XXIII. zasedání z 15.července 1563, *Decreta De reformatione*, kán. 17: cit. dvojjazyčné vydání, Praha: Krystal OP, 2015, s. 750.

⁹² Dne 15.9.1964 mons. Aloysius Eduardo Henriquez Jimenez četl relatio ještě před konečným hlasováním o kapitole v LG věnované hierarchii. Srov. MTK. *Diakonát: vývoj a perspektivy*, s. 68.

⁹³ Srov. KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. *Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů*. Praha: ČBK, 2002.

⁹⁴ Srov. BOTEK, Libor. Cíle a důrazy ČBK ve formaci trvalých jáhnů ve srovnání s formací kněží. *Studia theologica* 14, č.3 (2012) s. 50-63.

Konstituce *Lumen gentium* (dále LG) připomíná všemu stvoření podstatu církve a její univerzálnost v dnešní době. Navazuje tak na předchozí koncily a navrácí se ke kořenům patristické inspirace, tedy Slovu na počátku, Boha, který nám dal Syna, tedy člověka, aby nám mohl hlásat Evangelium, nejen slovem, ale i vzorem svého života. To vše zapadá do Otcova plánu spásy, aby všechny lidi povznesl k účasti na božském životě. A tak jako apoštolové měli při své službě mnoho různých pomocníků, tak i biskupové přebírají jako své pomocníky kněze a jáhny.⁹⁵ Dále potvrzuje, že Bohem ustanovenou církevní službu vykonávají na různých stupních kněžství ti, kteří se už odedávna nazývají biskupy, kněžími a jáhny.⁹⁶

V článku 29 se opakují definice jáhna tak jako v prvotní církvi a jasně se rozlišuje, že jáhen získává svátostnou milost vkládáním rukou, ale nikoliv ke kněžství, ale ke službě Božímu lidu a také se zde jasně definuje, jaké služby může udělovat ve společenství s biskupem a jeho kněžským sborem.

Na nižším stupni hierarchie stojí jáhnové, na něž jsou vkládány ruce „nikoli ke kněžství, nýbrž ke službě“. Posílení svátostnou milostí slouží Božímu lidu ve společenství s biskupem a jeho kněžským sborem službou liturgickou, kazatelskou a charitativní. Úkolem jáhna je, podle toho, jak mu to přidělila příslušná autorita, slavnostně udělovat křest, uchovávat a rozdělovat eucharistii, jménem církve asistovat při uzavírání manželství a žehnat mu, přinášet umírajícím svátostnou posilu na cestu do věčnosti, předčítat věřícím Písmo svaté, vyučovat a povzbuzovat lid, předsedat bohoslužbě a modlitbě věřících, udělovat svátostiny a vést smuteční a pohřební obřady. Protože se věnují úkolům charitativním a administrativním, ať pamatují na výzvu svatého Polykarpa: „Buďte milosrdní a horliví a postupuje podle pravdy Pána, který se stal služebníkem všech.“⁹⁷

Koncil také umožňuje do budoucna obnovení jáhenství jako vlastní hierarchický stupeň, který je možný po dohodě a návrhu biskupských sborů a schválením papeže ustanovit. Postupně se tato možnost rozšiřuje a jeví se to jako správná cesta k návratu k prvotní církvi. Všichni kteří jsme vedeni Božím Duchem uskutečňujeme jednu jedinou svatost, ale každý v různých způsobech života a povoláních, protože každý má vlastní dary a úkoly. A zde je povinnost jáhnů, aby

⁹⁵ Srov. LG 20.

⁹⁶ Srov. LG 28.

⁹⁷ LG 29.

se chránili všech mravních chyb a aby se Bohu líbili a snažili se o všechno dobré před lidmi.⁹⁸

Je opravdu krásné vidět v závěrech II. vatikánského koncilu, že ačkoli uplynulo skoro dva tisíce let, obsahují a odvolávají se na stejnou tradici, která byla známa už v počátcích církve. Myslím, že následná možnost zavedení trvalého jáhenství, které bylo možné z rozhodnutí jednotlivých biskupských konferencí, vedlo k uvolnění a věřím, že se do budoucna bude stále rozvíjet.

3.4. Profil jáhna v současných Čechách: očekávání a realita

Kdo může být v současné době jáhen, jaké jsou na něj požadavky, co musí splňovat a jak se musí připravovat, vychází z Kodexu kanonického práva (*Codex Iuris Canonici*). Poslední platnou verzí tohoto kanonického práva je dokument revidovaný papežem Jan Pavel II. z roku 1983.

Tento kodex podrobně popisuje veškeré vzdělávání duchovních. Je to hlavní dokument, který závazně reguluje veškeré předpisy pro římskokatolickou církev. Ostatní církve mají odlišné části a předpisy pro ordinaci trvalých jáhnů. U trvalých jáhnů se klade důraz na dobu jejich přípravy, takzvané formace, která se liší podle věku a jejich stavu, zda žijí v manželství, či nikoliv. Současně musí mít ukončené vysokoškolské vzdělání v tomto oboru.

Uchazeči o trvalé jáhenství se vzdělávají podle předpisu biskupské konference, aby mohli rozvíjet svůj duchovní život a aby mohli řádně plnit povinnosti, které vyplývají z jáhenství: 1. mladí lidé pobývají alespoň tři roky v některém zvláštním domě, pokud diecézní biskup ze závažných důvodů nestanovil jinak; 2. muži věkem vyzrálejší, ať ženatí nebo neženatí, se vzdělávají po tři roky způsobem stanoveným biskupskou konferencí.⁹⁹

Další částí kodexu jsou požadavky na věk kandidátů. Můžou být určité výjimky, které přísluší vydat biskupským konferencím, a pokud to přesahuje jeden rok, jedná se o dispenz, který náleží Apoštolskému stolci.

Kandidát trvalého jáhenství, který není ženatý, se připustí k jáhenskému svěcení až po dovršení alespoň dvacátého pátého roku věku; kdo jsou ženatí, až po dovršení alespoň třicetipěti let a se souhlasem manželky.¹⁰⁰

⁹⁸ LG 41.

⁹⁹ KODEX KANONICKÉHO PRÁVA 1983, kán. 236.

¹⁰⁰ KODEX KANONICKÉHO PRÁVA 1983, kán. 1031.

Další kánony se týkají požadavků před udělením svátosti svěcení. Jsou to například administrativní úkony, kdy musí kandidát předložit vlastnoručně napsanou žádost vlastnímu biskupovi a prohlášení, kde potvrdí své dobrovolné a svobodné rozhodnutí přijmout svátost svěcení a závazek, že se chce natrvalo věnovat církevní službě. Také se liší, pokud kandidát trvalého jáhenství ještě není ženatý, musí přijmout předepsaným obřadem slib čistoty, tedy veřejně před Bohem a církví přijmout celibát, nebo složit doživotní sliby v řeholním společenství. Samozřejmostí je, že kandidát musel v minulosti přijmout svátost biřmování.¹⁰¹

V poslední době se stále častěji setkáváme se službou jáhnů v našich kostelích. Určitě je to dobře a je třeba více lidí, kteří se zapojují do dění v církvi. Otázkou je, jak je vnímáme a kdy jejich práci vidíme. Z mého malého průzkumu, kdy jsem se zajímal, jak právě službu jáhnů farníci vnímají, jsem se začal dotazovat v různých farnostech. Jednalo se o různé farnosti, některé z Prahy a dalších velkých měst, kde je do určité míry vidět i anonymita jednotlivců, tak i v menších městech a vesnicích, kde už se lidé znají nejen z té které služby, ale i ze soukromého života a to vše se pak projevuje v pohledu na jáhna. Nedá se říci, že jedna varianta je lepší než druhá a naopak, každá má své výhody a taky i nevýhody.

Podle mého průzkumu řada lidí moc nerozlišuje a v celku je nazývají dohromady buď klérus, nebo páni faráři, nebo duchovní. Ještě rozlišují, když přijde pan biskup. Začal jsem tedy přemýšlet, zda si farníci vůbec uvědomují a vidí nějaký rozdíl v jejich službách? Měl jsem spíše pocit, že rozhodují sympatie k té které osobě, kdy někdy lidé třeba řekli, že by raději ke svaté zpovědi šli k tomu jáhnovi. Pozoroval jsem, že k rozlišení dojde až v momentě, když namísto mše svaté dojde k bohoslužbě slova. A tam si začnou uvědomovat rozdíl. V mnoha případech to vnímají tak, že když tam není část mše svaté s proměňováním, tak to není mše svatá. A oni přeci mají povinnost se v neděli účastnit mše svaté a to „kompletní“. A jdou i tak daleko, že když to pan farář v ohláškách dopředu oznámí, že příští neděle bude bohoslužba slova, tak začnou hledat kde jinde se můžou účastnit „kompletní“ mše svaté. A ještě větší problém nastane, když to dopředu neohlásí a lidé jsou postaveni před hotovou věc. Tedy přijedou do kostela a ejhle, místo očekávané mše svaté s knězem před nimi stojí jáhen a má bohoslužbu slova.

¹⁰¹ Srov. KODEX KANONICKÉHO PRÁVA 1983, kán.1033-1037.

Snažil jsem se pochopit jejich překvapení, rozčarování a v mnoha případech i veřejně projevovanou nespokojenost. Co je k tomu vede, proč tak reagují a proč se jejich radost z přítomnosti v kostele tak rychle otočí a změní v jejich naštvanost.

Mají snad pocit, že jáhen je nějaký malý, nedokonalý kněz. Ale přeci zásadní je, že při bohoslužbě slova se naplňují veškeré potřeby, které od církve očekáváme. Tedy je to společná bohoslužba, u jednoho stolu. Dostává se nám čtení Písma svatého a nakonec i duchovního pokrmu, tedy přijetí Těla a Krve Páně. Snažil jsem se na to přijít, co přesně těm lidem na tom vadí, nebo snad chybí? Ale nepřišel jsem na to.

V menších lokalitách bych naopak řekl, že jsou lidé pokornější a váží si bohoslužby slova a jsou vděční za to, že tam za nimi jáhen přijel, nebo že se o ně nějaký jáhen stará. Že by byli lidé lépe informováni, co je náplní jáhna, který se v těchto oblastech stará jak o společné slavení eucharistie, tak i v mnoha případech dochází za nemocnými a posiluje je svou přítomností a předávanou láskou našeho Pána?

V českém prostředí se tomuto tématu věnuje například Martin Fajdl, který zpracoval i konkrétní výzkum jak mezi laiky, tak i pohled „z druhé strany“ od samotných jáhnů.¹⁰² Moc se mi líbila hned první otázka, jak jáhnové vnímají své poslání? A potvrdilo se mi očekávané, že to vnímají jako skutečnou službu Bohu a lidem. Hezké bylo i zmínění Jana Pavla II., že jáhnové jsou Boží dar církvi. V každém případě vidí rozdíl mezi tím, co dělají a co by mohli dělat. Co bylo pro mě smutné, bylo konstatování, že někteří z nich konkrétně liturgickou službu vnímají jako zbytečnou; zdůvodnění bylo, že to mohou dělat samotní kněží a akolyté, což opět vzbuzuje pocit, že jáhni nejsou jaksi „celí kněží“. Mají pocit, jako by sama církev nevěděla, jak jáhenskou službu uchopit a mnozí biskupové to tím pádem nevědí také. Často byl diskutován vztah biskup – kněz – jáhen a kdo je komu podřízený. Paradoxně k tomu však uváděli, že jáhen není jakýsi sociální pracovník, a že by se měl věnovat hlásání slova. Odpovědi byly velmi rozdílné, což myslím svědčí o tom, že i v jáhenské službě může být velká rozmanitost. Je

¹⁰² FUJDL, Martin. *Jáhensví jako spojení manželství a pastorační praxe*. Diplomová práce. České Budějovice: TF JU, 2006.

tam mnoho podnětného, ale také mnoho otazníků, s kterými by se také mělo dále pracovat.

Další práce navazuje na tento výzkum, jak jáhny a jejich práci vnímají věřící v jeho práci.¹⁰³ A i když je tato práce po 4 letech, stále se objevuje, a není to nezanedbatelný počet, těch, kteří v otázce své identity tápou, a toto tápání jim pak škodí ve výkonu jejich jáhenské služby. Je to opravdu smutné, že toto konstatují Aleš a Michal Opatrný ve svých pracích, že i po několika desetiletích obnovení trvalého jáhenství v katolické církvi, jsou stále jáhni ve fázi hledání svého místa v životě naší církve.

Když to srovnám s konkrétními situacemi, kterých si všímám sám, to co už není tolik vidět, pro někoho, kdo nežije v té konkrétní farnosti, jsou jejich různá zapojení jáhnů do pastorační činnosti. Někdo to umí uchopit a je správným a nadšeným širitelem Božího slova, a někdy to může být až tak náročné, že se to vše mine účinkem. V těchto případech je také nutné rozlišovat, zda být jáhnem je jeho povolání na plný úvazek, nebo zda má doma svou rodinu o kterou se musí starat, být přítomen a nápomocen výchově dětí a samozřejmě také jaké má své občanské povolání. A to v žádném případě nesmíme zapomenout, že povinností jáhna je také pravidelná modlitba za všechny Boží lid, kde nejde jen o to něco splnit, odmodlit se určité penzum z breviáře, ale také to s láskou a radostí odevzdat v upřímné modlitbě našemu Pánu, a to už může být někdy trochu problém v našem uspěchaném světě.

A ještě jeden pohled je potřeba vidět. Jak jáhna vnímá ten který kněz. Zda ho umí využít a správně povzbudit k šíření Božího slova, nebo zda ho berou jako konkurenci nebo dokonce jako svého podřízeného, který musí vždy být nablízku k plnění úkolů, které pan farář nechce, nebo jednoduše nestíhá.

3.5. Perspektivy jáhenské služby v blízké budoucnosti

Určitě se musíme dívat na formu trvalého jáhenství jako samostatné nejnižší svěcení a ne jen jako předstupeň ke kněžství, nebo jako nějakou formu „malého kněze“, kterému jsou svěřeny podobné úkoly v církvi jako knězi s výjimkou sloužit

¹⁰³ Srov. FUJDL, Martin. Přijetí jáhnů věřícími ve farnostech. *Studia theologica* 15, 2 (2013), s. 138-152.

mši svatou s proměňováním těla a krve Páně a udělovat svátosti odpuštění hříchů jak při svaté zpovědi, tak při pomazání nemocných.

II.vatikánský koncil zdůrazňuje, že *diakon není svěcený ke kněžství, nýbrž ke službě*. Kněžský úřad a jáhenský úřad jsou tedy zřetelně odlišeny. Jáhen není žádný "minikněz", žádný náhradník pro chybějící kněze. Tím také není úřad jáhna žádný průchozí stupeň na cestě ke kněžskému úřadu, nýbrž samostatný úřad. Tento úřad představuje vlastní zvýraznění služby, který v církvi zřídil sám Ježíš Kristus.¹⁰⁴

V praktickém případě je potřeba vysvětlovat všem věřícím, že bohoslužby slova nejsou žádné malé, nebo krátké mše svaté. Že je to zkrátka úplně jiná služba, která také plní nedělní povinnost účasti na bohoslužbě. Že to není žádná jiná náhražka jenom proto, že zrovna ten který kněz není z nějakého důvodu přítomen. Myslím, že bohoslužba slova je správným směrem rozšiřování dostupnosti slavení v kostelích, kde je třeba dávat dobrý příklad lidem z různých oblastí, kde třeba opravdu není v lidských silách všechny kostely obsluhovat jedním knězem. Církev je nutné zpřístupnit všem, tedy i těm posledním, kteří nemají třeba možnost se dopravit do centra farnosti, kde se slaví společná eucharistie a je pěkným zvykem, jak to pozoruji, že se snažíme celou farnost pozvat právě ke společnému slavení. I to je vzor pro naše zatím nevěřící spoluobčany, kdy vidí plný kostel lidí všech věkových skupin. Určitě i zde není od věci si připomenout, že i povinností jáhnů je slavit eucharistii společně s biskupem, nebo s knězi, kteří jsou ustanoveni ve farnostech. Určitě i přítomnost jáhna dělá mši svatou slavnostnější z pohledu lidí a je dobře pokud si lidé uvědomí jednotu všech. A také pro jáhny je společné slavení mše svaté přínosem a fyzickým sdělením, že i oni se podílejí na sborové účasti episkopátu, presbyteriátu a diakonátu.

S tím souvisí i další služba, která by mohla náležet právě jáhnům. A to je starost o majetky a dary. Vždyť i v minulosti tyto služby zastávali a starali se o ty pozemské záležitosti, aby ti, kteří byli ustanoveni k slavení eucharistie a hlásání Božího slova, nezanedbávali tyto své povinnosti a měli kapacitu na to je vykonávat dobře a v plném nasazení. A jáhni se starali, aby potřební měli dostatek jídla a dalšího zabezpečení, a proto rozdělovali vše co bylo potřeba. Zde musíme dát ale pozor, aby nebyli vnímáni jen jako sociální pracovníci v terénu, kteří mají k tomu

¹⁰⁴KASPER, Walter, *Trvalý jáhen v ekleziologickém pohledu vzhledem k současným výzvám v církvi a společnosti*. In: *Služba trvalých jáhnů: sborník I., Teologický pohled*. Praha: Pastorační středisko, 1998, s. 32.

nějaké svěcení. Ale výsledek by měl být stejný, tedy zájem o hledání potřebných a následně jim pomoci a podpořit je v jejich obavách a bolestech. Zkrátka, že na vše nejsou sami.

Nad tímto tématem se zamýšlí Carlo Porro, kdy definuje tři služby jáhnů: liturgickou službu, službu slova a službu charitativní. Ostatní služby mohou být redukovány do těchto tří prvků.¹⁰⁵ Jejich statut nese rysy svátostné milosti a charakteru. I když se můžou formy jáhenství měnit a lišit v průběhu místa a času, tak lze říci, že díky tomu, že se jedná o svátost, tak je jáhenství v podstatě neměnné. Dokonce jde i tak daleko, že říká, že bez svátosti jáhenství by nebyla tajemná povaha církve, jak jí chtěl sám Kristus a ani by nebyla samotná jednota církve, která se projevuje ve své trojčlenné hierarchii. Veškerou jáhenskou službu ale spojuje, že musí být ve finále v naprosté symbióze.¹⁰⁶ Že jednotlivé služby nelze oddělovat, protože služba slova a služba liturgická jde vždy v ruku v ruce.

V dnešním pohledu definuje jáhenskou službu že není nezbytná jako příprava nebo povinný postup k dosažení kněžského svěcení. Je součástí trojstupňového kněžství, ale současně odlišnou od služby kněze/presbytera. Jáhen tedy je jakýmsi mostem mezi hierarchií a laiky a současně mezi liturgií a křesťanským životem. Jáhen může lépe informovat kněze a biskupy, aby měli širší a bezprostřednější kontakt se společenstvím věřících, a ty zase naopak přibližovat k oné hierarchii, která se často zmiňuje jako izolovaná od dennodenního světa. Také se jáhenská služba liší od služby laiků pro jejich svátostnou milost, i když řadu úloh mohou vykonávat i laici.

Porro připomíná, že jáhen je zařazen podle Augustinova vyjádření do „celého Krista“ (*Christi toti*).¹⁰⁷ Jáhen je tedy ve službě Krista jako hlavy a ve věřících jako údů prostřednictvím výlučného svátostného pouta. A dodává, že jáhen v tomto tajemném těle slouží po vzoru samotného Krista, který je služebníkem Otce a bratří. Každý úd má své přesné místo a službu, kterou má plnit. Nejedná se tedy jen o vztah horizontální, ve vztahu k spolubratrům, ale díky charizmatu Ducha svatého se stává nástrojem Otcova milosrdenství, tedy i ve vztahu vertikálním.

¹⁰⁵ Srov. PORRO, Carlo, Jaká vize církve pro jáhenství? In: *Služba trvalých jáhnů: sborník I., Teologický pohled*. Praha: Pastorační středisko, 1998, s. 32n.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 33.

¹⁰⁷ AUGUSTIN, *Sermo* 341, 1, 1, stále v PORRO, Carlo, Jaká vize církve pro jáhenství?, s. 37.

Veškeré vztahy jáhnů, ať už k biskupu nebo kněžím nebo k laikům mají být vždy vedené připraveností být k dispozici, mají mít k sobě vzájemnou úctu, mají mít spoluodpovědnost za církev. Vždyť jáhni a kněží mají svátostnou milost, která jim dává různým způsobem podíl na kněžství biskupa, protože jsou to dvě ruce, které musí vzájemně spolupracovat.

Dle mého názoru to potvrzuje záměr 2. vatikánského koncilu navrátit se k té prvotní církvi, kdy všichni mají společnou účast na vedení celé církve. Nelze rozdělovat na část duchovních pastýřů a část věřícího lidu, protože pokud se ta část věřících stanou pouze konzumenty služeb, které pro ně vykonávají duchovní pastýřové, nedojde k šíření církve mezi další lid. A právě jáhni jsou vybráni a doporučováni právě z řad lidu, laiků, kteří se nějak osvědčili při službě právě ve společenství věřících. Je zde nutná společná odpovědnost a sborovost celé církve, kde do jejího čela je postaven biskup který je zastoupen v jednotlivých farnostech knězem a jáhen, vlastně celá rodina jáhna, pokud ji má, je spojnicí k uvědomění si, že veškerý Boží lid je povolán ke službě a konkrétnímu kněžství ve svém životě. V katechismu jsou jáhni definováni jako služebníci, kteří plní úkoly pod pastýřskou pravomocí svého biskupa, a tím naplňují jeho práci v úkolech ve službě slova, v bohoslužbě, v duchovní správě a ve službách lásky.¹⁰⁸

Papež František měl v sobotu 19.6.2021 promluvu k trvalým jáhnům a jejich rodinám. Z jeho promluvy bych chtěl uvést hned několik věcí, které si dovoluji uzavřít jako konstatování, že současný papež velmi počítá s jáhny a jejich službou. Doslova řekl, že je rád, že římská diecéze obnovila starobylý zvyk svěřovat kostel jáhnovi. Potom připomněl, co Druhý vatikánský koncil v *Lumen Gentium* říká o jáhenství, jako o vlastním a trvalém postavení v hierarchii. Je to zásadní rozdíl, protože v minulosti jáhenství bylo pouze jako přechodový stupeň ke kněžství, ale v současné době si opět získává svou specifičnost. Úkolem jáhna je věnovat se povinností lásky a správy. Musí mít pokorné srdce pulzující službou, srdce zapálené láskou, jak říkala svatá Terezie. Pokud tomu tak nebude, bude služba vnitřně vyprázdněná a neponese své plody. Chce také čerpat z kořenů římské církve, kde bylo zřízeno sedm míst, odlišných od farností. Z těchto důvodů se pokusil o obnovu podle tohoto vzoru v římském kostele svatého Stanislava.

¹⁰⁸ Srov. KKC 1596.

Spiritualitou diakonické služby ať je ochota uvnitř a otevřenost navenek. Na závěr zmínil tři dimenze, které je třeba rozvíjet. Tou první je pokora a vědomí, že všechno dobré, co jáhnové konají, je tajemstvím mezi nimi a Bohem a tak to ponese ovoce. Druhou věcí je být dobrými manželi, otci, prarodiči a dělat všechno s radostí a bez stěžování. Tím dají naději i těm, kteří prožívají těžké časy když v jáhnech uvidí nataženou ruku k nim. Do třetice mají být strážci, kteří rozpoznají Ježíše v chudých i vzdálených. A to je cesta, kterou jáhni musí následovat.¹⁰⁹

¹⁰⁹<https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2021/june/documents/20210619- diaconi.html>, 27.7.2024

Závěr

Všechny mé myšlenky se celou dobu ubíraly uvědoměním, že jáhenská služba v církvi nemá původ v nějaké lidské iniciativě, že to není nějaká funkce nebo nějaká pozice v hierarchii společnosti, ale že je to služba v pravém slova smyslu, a že to je součást Božího vyvolení a plánu spásy. Vždyť každý kněz, biskup, arcibiskup, ale i sám papež byli svěceni na jáhna a podstata jáhna v nich zůstává po celý jejich život. Připomínají si to při velkých slavnostech naši biskupové, když si oblékají jáhenské roucho, tedy dalmatiku a až následně na ni si oblékají ornát.

Jsem rád, že jsem si toto téma zvolil a mohl se mu podrobněji věnovat ve vlastním promýšlení jáhenské služby. Jen mě napadá, zda název trvalý jáhen je odpovídající, zda nestačí pouze jáhen. Jak jsme viděli, od samého začátku církve se nejedná o žádnou dočasnou zkoušku, nebo nějaké provizorium před dalším svěcením. Přijetí jáhenství je odevzdání se ke službě na celý život. Vždyť také neříkáme trvalý kněz, nebo trvalý biskup.

Proto také v modlitbě při jáhenském svěcení jsou slova odevzdání se, že se nejedná o nějakou seberealizaci, ale o zasvěcení pro službu církve a to na celý život. V lidském rozhodnutí jsou slova „zde jsem“ jako odpověď na slova Božího povolání. Proto také církev žádá a také se zavazuje za jáhny, aby byli bezvýhradně k dispozici pro všechny úkoly církve svěřené k hlásání Radostné zvěsti.

Jáhenství tedy tady bylo od samého ustanovení církve, jak jsme viděli už v Novém zákoně, v dalších spisech apoštolských otců a v kánonech prvních koncilů. Podoba jejich služby byla různorodá, stejně tak byly některé služby svěřovány i ženám diakonkám, ale jejich ustanovení bylo odlišné od mužů. Praxe se v různých částech církve lišila a nikde není zcela taxativně vyjmenované, které všechny konkrétní služby měli jáhni na starost, za co přesně byli zodpovědní. Je z toho ale zřejmé, že každá doba na ně kladla trochu jiné nároky. To jsem se snažil ukázat na některých konkrétních osobách jáhnů, kdy jejich životy byly odlišné, ale ukazují na jejich oddanost v následování Krista a službě církvi. V poslední části jsem si uvědomil, jak velký Boží dar nám dal Druhý vatikánský koncil, který otevřel opět cestu k návratu jáhenství. I více než 50 let po něm je stále otevřená otázka, jak různé podoby jáhenské služby uchopit. O to jsem se snažil v této práci a dalo mi to hodně podnětů, jak to konkrétně ve svém životě naplňovat.

Seznam literatury

Prameny:

Apoštolská tradice. Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Velehrad 2000.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha 1985.

Didaché (Učení dvanácti apoštolů), in DRÁPAL, Dan (přel.). *Spisy apoštolských otců.* Praha: Kalich, 2004, s. 15-23.

Dokumenty Tridentského koncilu. HRDINA, Ignác Antonín (přel.). Praha: Krystal OP, 2015.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. MÁDR, Oto (přel.). Praha: Zvon, 1994.

Kánony chalcedonského koncilu, in SCHAFF, Philip – WACE, Henry (ed.). *Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church.* Vol. 14. Charles Scribner's Sons, New York, 1916.

Kánony nicejského koncilu, in SCHAFF, Philip – WACE, Henry (ed.). *Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church.* Vol. 14. Charles Scribner's Sons, New York, 1916.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1994.

Kodex kanonického práva (Codex Iuris Canonici) 1983. ZEDNÍČEK, Miroslav (přel.). Praha: Zvon, 1994.

Sekundární literatura:

BOTEK, Libor. Cíle a důrazy ČBK ve formaci trvalých jáhnů ve srovnání s formací kněží. *Studia theologica* 14, 3 (2002), s. 50-63.

DATTRINO, Lorenzo – POLC, Jaroslav V. *Patrologie.* Praha: KTF UK, 1994.

DROBNER, Hubertus R. *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury.* Praha: OIKOYMENH, 2011.

FOLETTI, Ivan. *Ženy u oltáře, nikdy?: jáhenky, vdovy, kněžky a ikonografie Matky Boží (III.-VI. století)*. Brno: Masarykova univerzita, 2018.

FUJDL, Martin. *Jáhenství jako spojení manželství a pastorační praxe*. Diplomová práce. České Budějovice: TF JU, 2006.

FUJDL, Martin. Přijetí jáhnů věřícími ve farnostech. *Studia theologica* 15, 2 (2013), s. 138-152.

FUJDL, Martin. *Služba jáhna ve farnosti v kontextu současné teologie. Hledání místa trvalého jáhna v církvi na základě výzkumu provedeného v českých a moravských diecézích*. Disertační práce. České Budějovice: TF JU, 2018.

HAZLETT, Ian. *Rané křesťanství: počátky a vývoj církve do roku 600*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009.

HRDINA, Antonín Ignác, et al. Vybrané právní aspekty instituce trvalého jáhenství. *Revue církevního práva*, 2022, 28.87: 9-40.

KASPER, Walter. Trvalý jáhen v ekleziologickém pohledu vzhledem k současným výzvám v církvi a společnosti In: *Služba trvalých jáhnů: sborník I., Teologický pohled*. Praha : Pastorační středisko, 1998, s. 16-30.

KITZLER, Petr. *Příběhy raně křesťanských mučedníků: výběr z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury*. Praha: Vyšehrad, 2009.

KITZLER, Petr. *Příběhy raně křesťanských mučedníků II: výběr z latinské a řecké martyrologické literatury 4. a 5. století*. Praha: Vyšehrad, 2011.

LÉON-DUFOUR, Xavier – DUPLACY, Jean – GEORGE, Augustin – GRELOT, Pierre – GUILLET, Jacques et al. *Slovník biblické teologie*. Velehrad: Křesťanská akademie, 1991.

MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE (přel. POSPÍŠIL, Ctirad V.). *Diakonát: vývoj a perspektivy*. Praha: Krystal OP, 2008.

OPATRNÝ, Michal – KŘIŠŤAN, Alois. Jáhni v Čechách a na Moravě. *Studia theologica* 5, 2 (2003). s. 41-52.

POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013.

- PŘIBYL, Stanislav. *Počátky hierarchického uspořádání v rané církvi*. Pontes Pragenses, Svazek 80, 2017.
- PORRO, Carlo, Jaká vize církve pro jáhenství? In: *Služba trvalých jáhnů: sborník I., Teologický pohled*. Praha: Pastorační středisko, 1998, s. 31-41.
- POTTIER, B. Svátostnost jáhenství. In: *Služba trvalých jáhnů: sborník I., Teologický pohled*. Praha: Pastorační středisko, 1998, s. 3-15.
- KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. *Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů*. Praha: ČBK, 2002.
- SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny: antika a středověk*. Praha: Grada, 2013.
- ŠOURKŮ, Jindřich. *Trvalé jáhenství jako paradigma církevní diakonie*. Bakalářská práce. KTF UK, 2006.
- ŠTVERÁK Michal. *Spiritualita trvalého jáhenství Reflexe a podněty služby trvalých jáhnů*. Diplomová práce. Olomouc: CMTF UP, 2020.
- VOPŘADA, David. *Kněžství v prvních staletích církve I. 1.-3. století*. Praha: Krystal OP, 2018.